

CÂNDIREA

LITERARĂ ARTISTICĂ SOCIALĂ

ANUL I. No. 22-23. 15 MARTIE — 1 APRILIE 1922

C. RESSU

DIN CORTINA, STUDII

CUPRINSUL:

JON LUCA CARAGEALE: 2 APRILIE (SCHIȚĂ INEDITĂ)

Lucian Blaga: Călugărul bătrân îmi șepțește din prag — Ion Pillat: În parcul Goleștilor — Demostene Botez: De dincolo . . . — G. Bărgăuanu: Ologii — Perpessicius: Se 'ntinse o tăcere — Al. Davilla: Dintre cei răposați — Gib. I. Mihăescu: Soarele — Teodor Răscanu: Paragină — Ștefan Bălcești: Grădina — O. Dominic: Germania intelectuală de azi — Isaia Tolan: Într-o birje hodorogită (Ady Endre) — Pamfil Șeicaru: P. Locusteanu — I. Darie: Un caz ciudat — Cornelia Șerb: După trei ani (Verlaine) — Const. Iordăchescu: Serenada din trecut (Mircea Rădulescu) — Al. Vițianu: A nins — A. M.: Cortina lui Ressu — Desemne de C. Ressu, Sabin Pop, Nora Jean Steriadi și O. Demian
Cărți și reciste — Cronica mărunță

BANCA AGRARĂ

SOCIETATE ANONIMĂ CLUJ

CALEA REGELE FERDINAND Nr. 36-38

(In casele proprii)

* * *

(Telefon Nr. 5-39 și 42-17)

CAPITAL SOCIAL LEI 50.000.000

(Banca împuternicită cu finanțarea reformei - agrare prin Decretul-Lege Nr. 4167 din 12 Septembrie 1919).

Execută tot felul de operațiuni de bancă

Primește depuneri spre fructificare

Primește depuneri în cont curent

cu 5% netto

Cumpără și vinde monezi străine.

Finanțează întreprinderi agricole și industriale.

Emite scrisori fonciare.

Acoardă împrumuturi ipotecare cu anuități pe 10, 15, 25 ani.

Acoardă împrumuturi cambiale.

Acoardă împrumuturi pe gaj de efecte (lombard).

Acoardă împrumuturi pe mărfuri (varante).

Excontează cambii, efecte, cupoane, devize.

Secție specială pentru organizarea cooperativelor.

Secție specială pentru mașini agricole.

Secție specială pentru produse agricole.

Virimente directe de cont-curent cu toate băncile mari din țara și străinătate

BANCA CENTRALA

pentru Industrie și Comerț, Soc. Anon. — Sediul Central, Cluj.

Capital : Lei 50.000.000

Rezerve : Lei 16.000.000

Filiale: Existente: Arad, Alba-Iulia, Hațeg, Oradea-Mare, Sibiu și Turda. — In înființare: Timișoara.

Secția de Mărfuri:

309-6...6

Cumpără și vinde, exportează și importează tot felul de mărfuri atât în cont propriu cât și în comision. Afaceri a meta.

Secție specială pentru coloniale.

Primește mărfuri în depozitele proprii în gaj și în chirie.

Secția Industrială:

Crează industrii noi.

Acordă credite la întreprinderi industriale.

Face comerț cu articole tehnice.

Secția de Bancă:

Execută tot felul de operațiuni bancare în cele mai culante condițiuni.

Cecuri, Asignate, Virimente, Incassări, Împrumuturi pe gaj, Conturi curente.

Escompt de Cambii, Cupoane, Efecte, Devize etc.

Execută plăți pe toate piețele din țară și străinătate.

Ordine de plată telegrafice.

Cumpără și vinde tot felul de monede și valute.

Primește:

DEPUNERI SPRE FRUCTIFICARE

pe Libele și în Cont Curent, bonificând cele mai urcate interese.

REDACȚIA
ȘI ADMINI-
STRAȚIA:

CALEA
REGELE
FERDINAND
No. 38
CLUJ

Gândirea

LITERARĂ - ARTISTICĂ - SOCIALĂ

APARE LA 1 ȘI LA 15 ALE FIECĂREI LUNI
REDACTOR: CEZAR PETRESCU.

ANUL I
No. 22-23

1 APRIL
1922

EXEM-
PLARUL
5.- LEI

2 APRILIE

— Schiță inedită —

E o dimineață de primăvară cu soare; dar ce soare anemic! De două ore, de când se chinue să usuce asfaltul inundat de stropitorile comunei, n'a isbutit decât pe jumătatea stângă. Pe fâșia îngustă urde cade lumina din plin, forfoțeste lumea: femei care se întorc de la piață, slujbași întârziați la birou, avocați grăbiți spre judecătoria, liceeni cari au tras la fit și se duc în Cișmigiu să fumeze țigărete militare cu carton. Eu merg pe tratuoarul drept, la umbră și la răcoare; m'am trezit cu durere de cap, și răcoarea face mai bine de cât toate leacurile doftoricești.

În piața Teatrului, o birje 'mi tae calea:

— Mo roc Conaș! La șosea Conaș!

Bravo Mișca! Fiindcă de două ori m'ai dus la Lăptărie, cu amici ca să zicem așa, trecuți, nu-mi mai dai voie să circul pedestru pe Calea Victoriei la ore matinale? Nu! Imperfectă creatură, află că nu în fiecare zi e repaos duminical, cu chef la lordache, șvarțuri cu rom la Comșa și ciorbă de burtă la hală!

Maladețul nu vrea s'audă însă pocănia mea predică.

— Este plimbar! Conaș! La șosea mo roc Conaș!..

Nenorocită fi e supusă tuturor capriciilor; fără voință și victimă ispitelor... Diavol fără mustăți al tentației, fugi din calea mea, lasă-mă să trec dincolo, să sorb o haibă cu bere rece, cu guler la Gambrianus.

Ce lustruie însă, ca o ghiată de lac acum scoasă din vitrină e astăzi trăsura maladețului, ce cauciucuri nouă neatinse la roate, ce rai

Tinere, care treci prin iarba schitului meu, mai este mult pân' apune soarele?

Vreau să-mi dau sufletul deodată cu șerpii striviți în zori de ciomegele ciobanilor. Nu m'am svârcolit și eu în pulbere ca ei? Nu m'am sfredelit și eu în soare ca ei?

Viața mea a fost tot ce vrei: câteodată fiară, câteodată floare, câteodată clopot ce se certă cu cerul.

trebuie să fie la șosea!.. Nu, nu mai pot rezista.

Iau un pachet de regale, aprind una, întind picior peste picior, *paiddiom gaspadin*. E o plăcere să luneci pe asfaltul ud cu roate de cauciuc. O adiere rece îmi răcorește tâmplele. Durerea de cap se duce fără leacuri miraculoase. Și ce aer curat, ce albastru cer, ce singurătate pe alcele goale! Încă n'au plesnit mugurii castanilor. Nici o trăsură să ridice praf, numai căruțele lăptăreselor rămân în urmă, una câte una... Scot pălăria; las vântul să-mi răcească bine fruntea, dar o pun imediat îndărăt când îmi amintesc recomandările bihebdomadere ale lui don Mitică, bărbierul, să întrebuițez neapărat o apă pentru refăcut părul... În dreptul Hipodromului, Mișca dă să întoarcă.

Îi fac semn: — mai departe. Roțile sfârșe spre Băneasa, departe de stropitorile comunei, de praf și de măturători... Dar ce văd? Cineva mi a luat înainte. Pe cărarea dintre salcâmi, un cetățean se plimbă a lene, cu capul în pământ, târând bastonul, pășind pe

Azi tac aici — și golul mormântului îmi sună în urechi ca o talangă de lut. Aștept în prag răcoarea sfârșitului.

Mai este mult? — Vino tinere: la țărână — un pumn — și mi-o presară pe cap în loc de apă și vin. Botează-mă cu pământ.

Umbră lumii îmi trece peste inimă.

LUCIAN BLAGA

altă lume, ca somnambulul d-la Rașca. Nici nu ridică ochii la răsunetul copitelor. Mă întorc peste coșul trăsorii să privesc mai bine la acest solitar care a pornit-o de dimineață, și nu-mi cred ochilor. E amicul meu Costică Pavugadi, cu gulerul pardesiului ridicat, cu pălăria trasă pe frunte.

— Costică! strig eu.

Bi jarul oprește. Așteptăm. Costică se apropie prăfuit, sare șanțul, îmi întinde mâna moale, fără să arate nici mirare, nici bucurie la vederea scumpului său amic. Indiferența aceasta mă omoară.

— Bine Costică! zic, ce înseamnă asta să iai câmpii cu noaptea-n cap?... Uite'n ce hal ești!

Costică nu răspunde. Privește în jos și face cu bastonul circulații în praful șoselei, apoi raze, apoi diametre, apoi tangente... Are ochii obosiți. Pare nedormit și e cu barba nerasă.

— Ce-e cu tine omule? întreb încă odată, ai făcut chef? Te-au suprimat colectivității? Te-ai certat cu madam Pavugadi?

Costică face semn la fiecare în-

trebare că nu, dar nu scoate un cuvânt. Îi trag în trăsura; o să se spovedească pe drum. Mișcă dă bici, pornim, la paș.

Ma întorc în trăsura, cu glas de duhovnic...

— Pentru numele lui Dumnezeu Costică, ai să mi înlăturești acest mister, pentru că nu ți s-a născut pe drumuri, un tată de familie care se respectă ca tine, funcționar distins la R. M. S., fără motive ca să zicem așa imperioase...

Costică pare mișcat de acest apel. Da să vorbească, scoate un nnnn! prelung ca un suflăt, eliberat de clestele din gât, răcnește:

— O să mă npușc nene lancule. Îmi vine să mă npușc!

— Ce ești copil zic. Nu face pentru tine, părinte a patru copii dintre cari unul în clasa I. de gimnasiu, să te exprimi ca un poet disperat când n'are cu ce-și plăti capușinerii la cafenea. Nu! Costică, revino-ți în fire!

Costică nu-și revine în fire.

— Uite la mine Nene lancule! imploră.

Ma uit la Costică. N'are nimic; puțin oprit și nebarbierit. Dau din umeri. Costică zâmbește ca un marur.

— Vezi că nu înțelegi Nene lancule!... E teribil... Nimeni nu te înțelege! Ascultă Nene lancule: magarul din fața dumitale, imbecilul pe care l-ai cules cu trăsura de pe câmp, canală care-ți vorbește a cășugat eri la loteria Eroniei cu losul 42.522, zece mii de lei! Nene lancule, zece-mii-de-lei, auzi Nene lancule?

— Ce ești copil? întreb îngrijit de creierul amicului meu.

— Uite la mine Nene lancule!

Ma uit iar. „Magarul din fața mea”, n'are nimic; puțin oprit și nebarbierit. După aceste semnamente n'ai crede că e fericitul cășugător al losului 42.522.

Dar Costică n'a terminat. După ce m'am întors la loc, urmează:

— Vezi că tot n'ai înțeles Nene lancule!... Canală din fața dumitale, a dat tot eri eceste zece mii la Club Nene lancule!... Ca cea din urma canală Nene lancule! în cinci ceasuri Nene lancule!... Și n'are azi în pungă de cat un leu gaurit și o dragma grecească, Nene lancule!...

— Ce ești nebun! zic de astădată și mă întorc să văd, dacă nu trebuie să mergem direct la amicul nostru comun doctorul Șuțu.

— E mai teribil ca'n șecșir, Nene lancule! suspină „analia”.

Căci amicul meu Costică Pavugadi, șef de birou clasa I. la R. M. S., e un infocat admirator al tragedianului englez; numai datorită acestei nobile pasiuni, cei patru moștenitori Pavugadi poartă nume din repertoriul Teatrului Național: Oihelo în clasa I. de gimnasiu, Ofelia în clasa IV. primară, Desdemona, fina mea, și m'cul Ro neo de curând înțărcaț cu biberonul. Familia Pavugadi a fost greu încercată iarna trecută, prin pierderea junelui Polonius, răpit de pojar în frageda vârstă de patru ani. De atunci Costică s'a consoat, iar după cât pare, madam Pavugadi e pe cale să conștientizeze lunile acestei golul ramas în galeria șecșiră.

— Ce mă fac N'ne lancule?

— ?!

Acum nu răspund eu. Îi las să se liniștească. Scot pachetul de regale, aprind una, întind și amicului. Nu ia; dă din cap în semn de renunțare la delicioze terestre.

La Băneasa, brîrjarul oprește să răsuflie ca înaintea magazinului: „Smarandache Grosu”: La Trei Berbeci, local de beuturi spirtoase și debit de tutun; rețut pentru fleicile în sânge, castraveți acri și ciorbele cu ardei roșu, cari dreg ceva strașnic. Acum e pustiu. N'a început încă sezonul. D. Smarandache Grosu stă în ușa, numai în vestă, cu mâinile cămășii sumese până la cot, salută și surăde.

Am amorțit în trăsura, să facem câți va p și, lăsăm sângele să circule. Cobor, trag dușă mine pe amicul meu Costică Pavugadi, supus ca un miel dus la tăioare. Dar ce aer tare! Un coniac fin

dupa o plimbare la șosea, dimineața, trebuie să fie delicios.

Ma apropii de patronul localului de beuturi spirtoase și debit de tutun „La Trei Berbeci”; întreb cu timiditate.

— Vre'un coniac fin, se găsește domnule Smarandache?

— Extra, cei mai primari răspunde d. Smarandache, reitragându-se în umbra localului de beuturi spirtoase. În urmă, eu înainte, Costică după mine, tirand după el bastonul peste prag.

D. Smarandache a turnat două paharele, le deșertă, Costică închide ochii par'ar înghiți otravă. Într'adevăr — extra coniac! Să ne mai vină un rând. Amicul protestează, «de coniac îi arde lui acum». Dar fiindcă paharul e plin, închide ochi și-l dă peste cap. D. Smarandache stă cu coatele rezemate pe tejghea, ne contemplant pârniește și surăde.

Ma uit pe terasa dinspre lac; nici o masă. Peste-o lună au să urle țambalagii, și ce mai baterii la ghiață, ce mai mîute și patricieni, ce mai slăbit la gatar, ce mai fofoa, ce mai tanțari malari și e mai miasme de pe bălă. D. Smarandache îmi surprinde privirea; nu mai întrebă, face un semn balatului care apare cu o masă și scaune.

— Nu face domnule Smarandache pentru ca să te deranjezi, zic, n'aveți timp. E și prea răcoare afară...

D. Smarandache dă din umeri „da de undel” întorc spatele ispitei, Costică însă e oprit, s'a așezat pe scaun cu bastonul între picioare, cu o mână pe masă, bătând toba cu deștele. Pot eu oare să nu respect disperarea unui amic, care-a c'zut doborât de loviturile soartei pe un scaun la d. Smarandache Grosu, local de beuturi spirtoase și debit de tutun, La Trei Berbeci?... Mă așez lângă Costică, pun palăria pe masă, bat cu deștele în masă și ascult. D. Smarandache spune. Ce n'are? Icre proaspete de crap și de știucă, salam de Sibiu, mușchiuleț de purcel afumat sau fruct la grătar, la minut, somon de Rhin, Camm-mibert și Olanda, Drăgășani și Odo-bești, Cotnar infundat, Curașao triple-sec... Și încă n'a început sezonul!

Deocamdată luăm țuici și măslin. Pentru rest, lăsăm la adâncă pricepere a domnului Smarandache, până atunci c'o nim.

— Noroc Costică!

Ami ul închide o hii, dă peste cap paharul fără să răspundă, ciupește cu scobitoarea măslina și aruncă sămăntura în lac. Mai luăm un rând, și al treilea: a um pot să sosească bunătățile dui Smaranda he.

Nimis nu deschi de mai bine pofta. ca țuca de Valeni cu măsline Volo, bineînțeles. Priviți la amicul meu Costică Pavugadi! A cum o oră păsea cu gânduri negre pe șoseaua Banerii și cine poate ști ce dramatică sinucidere aveau să țipe țigănașii la ediția de seară! A um iata cu ce poftă înghite icrele de crap, și feliile de somon, și mușchiulețul la minut, și tămăiosul de Drăgașani! Suntem la a treia sticlă. Băiatul aduce cafele. Costică s'a aprins la față, cere țigari. Cred momentul venit.

— Dragă Costică, zic, nu face pentru a să-mi ascunzi misterul pentru care ca să zi em așa, n'ai rămas de alt cu o drăhmă în pungă fiindă. Iacă și unui amic pe care Dumnezeu ți l-a scos în cale ai să-i as unzi, atunci nu meriți prietenia, a est sentiment sfânt pe care mă înțelegi...

Costică mă'nțelege. Scoate punga răstoarnă leui găurit și drăhma grecească. Îi joacă în palmă și dă din cap cu mila. Apoi îi aruncă în lac, după sămăntura de măsline, Volo.

Dar misterul îl află. De vină e numai mazeta de Sastache. Cu el a fost la bancă, el l-a dus la Club. Ceasul rău nu altcineva l-a scos în cale! Venea dela birou, se certase cu șeful. Altă mazetă.

— Ești de cinste! face Sastache.

— Eu de cinste? se miră Costică.

Sastache face cu ochiul,

— Da pardesiul?

— Ei așa! E vechiu.. Ca să dovedească, Costică întoarce căptușila să arate numerile dela Falk, cusute cu ațe albe, de astă toamnă când îl dăduse la spălat, de vârsase cafea pe el Nae, alt sec și ăla. Când întoarce, o hârtie foșnește în căptușală. Caută, busunaru e rupt. A e haz să găsească acolo petiția de pensie dela tata socru, părintele Stavrofor Lache Popescu din Câmpulung. A căutat o până să-i ese sufletul toată iarna. De-o jumătate de an părintele Stavrofor întreabă cum stau lucrările, Costică a pierdut petiția, de rușine minte, spune că lucră-

IN PARCUL GOLEȘTILOR

Am așteptat amurgul ca zările să fie
Sufiate ca altare în aur preacurat,
Ca sălciile, care pe drum au tremurat,
În spre Golești să'nștre albastra lor stăfte.

Am stat bătând la poartă prelung — și s'a deschis:
Și iată casa'n leleri și parcul în paragini,
Și lată-mă ca unul ce-ar răsfoi imagini
Dintr'o călătorie pe jumătate vis.

Aleele e toamnă — duc toate către moarte;
Razoarele se'neacă în bozii și'n urzici —
Și, inimă 'ncărcată de amintiri, îmi zici
Că va trebui odata Florica ta să poarte

În ea pustietatea de care mai boleşti...
Dar m'am oprit cu mâna sfios la pâlărie,
Căci m'ajungeau lungite de-amurg pe bălărie,
Mari, umbrele 'nfrățite a fraților Golești.

Golești 1920

ION PILLAT

ările merg bine. Dacă e ala, în trei zile o dă gata. Dar nu e. Ți-ai găsit să fii! Sunt numai trei bilete de loterie, bani aruncați.

Dar Sastache:

— Or fi de la Eforie, s'a tras săptămâna trecută!

Chiar dela Eforie sunt biletele. Asta ar fi nostim! Să fi câștigat și să nuștie; ba încă a mai împrumutat doi poli eri de la Arhivar.

Cumpără o gazetă de la „Independența”, cu losurile câștigătoare. Losul cel mare nu e, nici al doilea, nici al treilea, dar la cele patru câștiguri de câte zece mii, minune! — norocul n'a murit, — l'unul din biletele lui Costică.

Se uită încă odată la cifre, exact: 42522. Rămân la marginea tratuarului privind prostiți unul la altul.

— Nu se poate, zice Costică n'am eu norocul ăla. O fi greșală..

— Ce greșală Costică, ce greșală? strigă Sastache. Să mergem la bancă, luăm banii în cinci minute. Nu poate să fie greșală. Atunci e hoție și mă înțelegi, nu merge.

Merg amândoi la bancă. E aze-

vărat, 42522 a câștigat. Casierul la biletul, numără nouă hârti de de câte-o mie, opt de o sută și patru poli; o sută și un pol pune deoparte, zice: — „Ați avut mare noroc, face să dați o sută de lei pentru Căedra, română din Constantinopol și un pol pentru văduva veteranului Ionița Cosma avem listele, numai semnați „Ce-l o sută și un pol, când ridici zece mii? Costică e generos, dă pentru văduva lui Ionița Cosma doi poli. Pune frumos hârti la buzunar, salută.

— Ei! face Sastache pe scări, ce-ți spuneam? Ești de cinste Costică, de o cinste ter belă monșeri!

Lui Costică nu-i vine să creadă. Dacă nu l-ar strânge Sastache la braț ar zice că visează...

La Cooperativă e plin de lume și nici un cunoscut. Ba da! La o masă în fund, un domn bătrân bea bere singur și ronție un corn cu sare. E d. Aecu Popescu pensionar, fratele părintelui Stavrofor și unchiul lui madam Pavugade Trimit un chelner să-l cheme. D. Popescu vine cu haiba și farfuria de cornuri.

— Ști domnule Alecule? face Sastache... Secu de Costică a câștigat zece mil la Eforie, paroi!

Unchiul lui madam Pavugade, scoate cornul din gură și se supără.

— M'ati chemat să va bateți joc? La mine nu merg domnule farse de n'îai April; astea-s pentru ramoliți!... d. Popescu pune din nou cornul în gură și ronțae Costică face semn lui Sastache să-l lase în plata Domnului — e ramolit D. Popescu nu e ce căutau ami-ii, strică cheful omului. Fără prietini n'are nici un haz. Toți trebuie să fie la Tripcovici, sau la Iordache, sau la Gambrinus. Plătesc să plece în căutarea lor. La plată, Costică scoate pachetul cu zece mil fără o sută și doi poli, și-i flutură sub nasul dlui Alecu Popescu, pensionar.

— Astea sunt tot întâi April Nene Alecule?

D Alecu scapă emoționat cornul din mână, se pleacă să-l l-a de jos, când se ridică, amicii sunt departe. Unde? La „Victoria” firește, la Club. Eideia lui Sastache a nici trebuie să fie acolo. De trei zile, un grec ciufut dela Galați are goană, toți îl ciupest... A intrat Sastache să-l caute. Costică stă la ușă, pe-o bancă. A jurat să nu mai pună mâna pe cărți, de când a p'erdut jumătate din ipoteca pe casele lui madam Pavugadi, acum cinci ani, la Lacu Sarat. Sastache întârzie înăuntru. Ce dracu face acolo? Avea timp de zece ori să i aducă, pe sus... Crapă ușa... Se înțelege, mazeta stă 'n picioare la spatele jucătorilor, nici gând să grăbească... E pironit cu ochii în cărți... Trebuie să fie joc mare... Ce ar fi adică să se uite și el? Nu-i copil. A jurat. Nu-l mai prinde nimeni cu mâna pe carte... Pășește în vârful picioarelor, se împinge între ceilalți, îi fac loc, unui se miră: — Costică, tu aci? Dar Costică n'a venit să joace, el își caută prietenii la o cinste, pentru că nu câștigă omul în fiecare zi zece mil de lei... Teribelă devenă pe grec!

Toți culeg de la un capăt al mesei și dela celalt. Grecul a asudat, când dă cărțile îl tremură mâna. Scoate alți bani... Are și el mărunțiș, restul dela berărie. Nu pierde lumea dacă-i aruncă, așa, de curiozitate. Ah, s'a întors! Acum câștigă numai celalt capăt al mesei... De două ori Sastache l-a tras de umeri: — Haide omule, dă-l dracului! Costică nu vrea s'audă. Cum s'audă când omul pierde aproape o mie de lei! A dat toate sutele. Acum schimbă o hârtie mare.

— Haide Costică, eu pleci!

Costică nici nu vrea s'asculte, se încruntă. Sastache numai s'a făcut că pleacă. A plecat mai târziu, pe la trei... La cinci a plecat și el, nu mai era nimeni, servitorii închideau luminile... Dar cum a plecat? Făr'un ban. A câștigat grecu..

— Acum, ce mă fac cu pantofii N'ne Iancule?

— Cari pantofi Costică?

— Dela Polac.

— Care Polac?

— Polac și Bercovici, din Lipsani

— Ei?

— Cum ei? Pantofii Silicăi.

— Care Silică omule?

— Silica. Desdemona, fina dumitale!

— Ce-i cu Silica?

— Cum ce-i? N'a fost eri 1 April?

— Ba da.

— Și azi nu i două April?

— Bine Costică, mult ai să mă joci....

— Nu te joc N'ne Iancule, nu te joc... Care va să zică recunoști că e două April. Atunci nu 'nplinesc Silica, fina dumitale, cinci ani? Acum înțelegi?

— Nu 'nțeleg Costică.

— Firește că nu înțelegi. Numai untată e capabil de sentimente cari...

— Costică, intrerup eu, să bem o cafea amară.. Băete două amare!

— N'am nevoie de cafea amară. N'ne Iancule! Imi pare rău că-ți bați joc fiindcă 'nțelegi!

Nu înțeleg, am renunțat să înțeleg. Taz și fumez Costică clatină vinul din fundul pahaului. Catină sticla. E goală. A um comandă el. Soarbe pe nerăsuflăte un pahar, se întoarce și mă măsoară cu mla.

— Care va să zică nu 'nțelegi!

— Să spunem că 'nțeleg.

— Nu să spunem! Înțelegi. N'ne Iancule, ori nu 'nțelegi?

— Atunci nu 'nțeleg.

Cost că râde Cu ompătămire. Bea alt pahar. Aruncă restul de țigare în lac, după sămburii de măsline Volo și drahma grecească.

— Nu ți-am spus că Silica 'nplinesc cinci ani?

— Ba da.

— Atunci?

— De..

— Del! Atunci trebuie ori nu să-i fac un cadou? Pentru că un părinte nu poate să fie fără suflet și trebuie pentru ca să facă o bucurie copilului, într'un moment care

că și zicem așa, e o sărbătoare pentru el și pentru familie... Este ori nu?

— Este Costică.

— Pai dacă este, atunci de ce nu spui?

— Spun Costică.

— Așa te vreau N'ne Iancule. Vezi că 'nțelegi că n'am un pol pentru ca să-l cumpăr pantofi. Și lică, pentru că dacă nu mi eșea în calea mazeta de Sastache, aveam astăzi, fiindcă sunt un părinte care nu 'nțeleg s'arunc bani și să cumpăr fleacuri la copii cumpăr cadouri practice pentru că ni mai așa se poate educa serios copilul ca să n'ajungă niște mazete și ei, mă 'nțelegi când se fac mari. Este N'ne Iancule?

Este Costică. Te 'nțelegem și o să-ți împrumutăm un pol pentru ca să cumperi pantofi. Silică, fiindcă numai cu lucruri practice mă 'nțelegi etc. etc. Până atunci să consumăm aceste cafele amare și să merg m. Așteaptă madam Pavu-gadi de er!, nu face s'aștepte. D Sma-nda he ne a adus socoteala plătim, trezim birjarul adormit la soare, punem picior peste picior, și paldom.

— M'a tolit N'ne Iancule, face Costică, pe care viteza l' ametește.

— Nu-i nimic Costică, te duci la bărbier și nu se cunoaște.

— Ba se cunoaște.

— Ei și dacă se cunoaște?

— Află Aglae.

— Și dacă află? Nu-i prima dată...

— Vezi că nu 'nțelegi! Află de los.

— Cum să afl?

— Da ramolitu?

— Care ramolit Costică?

— Care ramolit! Venea Alecu Popescu, unchiu, Aglaei...

— Zici că a fost gumă.

— Cum glumă?

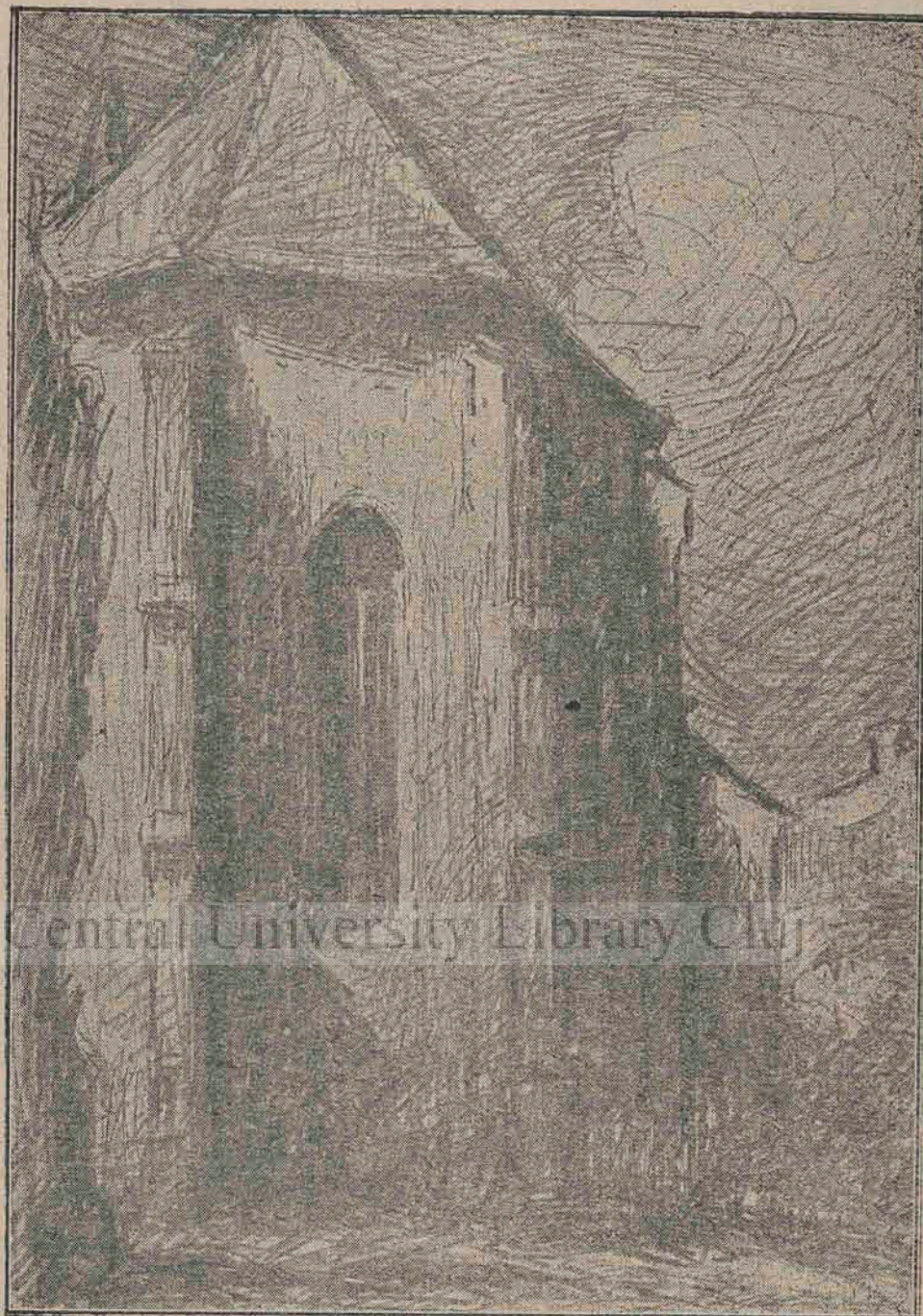
— Farsă de 'ntăi April. N'a fost eri 'ntăi April?

— Ba a fost.

— Atunci?

— Care va se zică farsă!... Ei bravo N'ne Iancule!. Știi că mi plac. Farsă care va să zică...

Costică adoarme leșinat. Căldură îl toropește complet. Praful udat de sudoare s'a transformat într'o pastă cenușie... La capul Podului îl trezesc. Abia să țină drept în trăsura Zece minute de somn l-au dat gata... Face economie de silabe. În schimb s'a trezit remușcarea, teribil, ca'n Secspir N'ne Iancule.

SABIN POP

DESEMN

— Z'ce mi!, N'ne Iancule, 'ce mi! — Lasă Costică, mai sunt loterii, mai câștigi tu.

— 'I așa! dă Costică din cap cu neîncredere.

— Cum ei așa! Da loteria presei, da Observatorul, da Muzeul, da loteria Otomană...

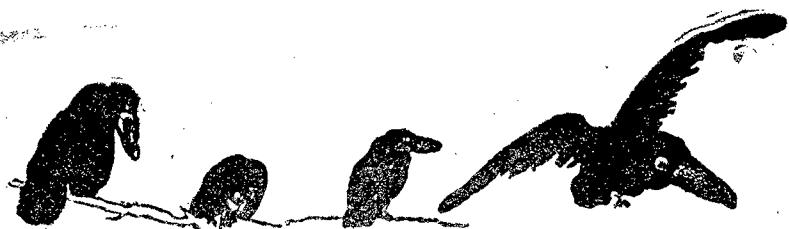
Costică tace.

A lăsat capu 'n piept. Coborâm la Rigler; lau o cutie de bomboane pentru Silica fina mea, pentru că

eu sunt dintr'acea care 'nțeleg să nu cumpere la copii cadouri practice, eu cumpăr fleacuri, dar dacă au să se facă, mă 'nțelegi, niște mazete când cresc mari. Trac dincolo la Cooperativa, să mă dreg c'o cafea, amară. Costică se dure la bărbier. De pe celalt trotuar îmi trimite o beza unsuroasă.

— Ca'e va 's' zică la 'ot'e'ia p'esei N'ne Iancule? Ei b'avo!...

CARAGEALE

DE DINCOLO ...

Sandu, tresărind, ca scuturat de cineva, se deșteptă de odată. Trecu mâinile peste ochii deschiși, cu degetele resfirate de parcă ar fi vrut să tragă o pânză târîtă peste ei. Pe urmă ochii rămaseră prin întuneric largi, mari, albi, cu genele sbătându-se de asupra ca într-o agonie. Întunericul din odaie era totuș nepătruns ca ceva material, ca un zid ridicat aproape. Nu se deslușea nici macar cadrul sur al geamului, peste care de cu seară căzuse perdelele grele de pluș vișiniu. Ce oră o fi fost? Ceasul de buzunar ticăea pe măsută de noapte, grăbiți și continu.

După ce ramase câțva timp fără să se gândească la nimic, Sandu începu să-și adune gândul cu greu și cu lene.

A fost ceva real ceea-ce văzuse, sau numai un vis? Asta încă nu știa el bine. Viziunea pe care-o avuse clar nu putea să fie ceva adevărat. Morții nu pot să învie. Asta e sigur, și de aceea a tresărit de groază, și s'a deșteptat de odată. Căută să-și lămurească lui însuși ceea-ce văzuse, sau ceea ce trăise acum, sau cine știe când de a revenit în el cu atâta limpezime.

Parcă el conducea acasă o femeie. Dar desigur nu. Era îmbrăcată într-o haină aproape familiară așa cum îi plac lui. Avea o carte subsucară. Nu mai știe anume ce? Poate dacă s'ar gândi mai bine și-ar aduce aminte. Și totuș cu siguranță că nu ar putea să-și amintească niciodată. E ceva care a fost, și nu a fost.

Pe femeia aceea nu o mai văzuse nici odată, și totuși parcă o cunoștea de demult.

Era o femeie ale cărei trăsături n'ar putea să le precizeze, dar era nespus de plăcută. Avea în cuvânt ceva din blădeța și ademenirea pe care o au numai anumite femei. Ceva care face parte mai mult din sufletul decât din chipul lor. Femeia aceea parcă avea și-o față, care mergea cu dansa, și cu dansul. Sau parcă era singură. Nu

mai știa nici el. Totuși parcă erau două. El vorbea cu ele. Era vesel. Făcea glume. Era bine dispus și guraliv, așa cum sunt de cele mai multe ori băbații când sunt stimulați în fața unei femei frumoase de o pornire nedefinită și scăpătoare. El era parcă un cavaler. Ea râdea fără sgomot de cuvintele lui, de ceea ce spunea el despre cartea pe care-o avea ea și despre autorul ei. Găsise, asta e sigur, un cuvânt de spirit pe care se miră cum l'a uitat, și eare a făcut-o pe ea să râdă mult, înclinând ușor capul pe spate și într-o parte, așa cum se înclină florile când le toarnă Dumnezeu rova în urechi, dimineața.

Totul era așa de bine, cum nu mai trăise nici odată. Era așa de mulțumit de el, de ceea-ce spusese, de râsul ei fermecător și așa de subtil încât de multe ori era mai mult al ochilor decât al gurii, cum nu mai fusese niciodată. El, atât de timid și de umil avea acum gesturi largi de bucurie, și gânduri bogate și libere cum nu mai îndrăznise încă.

Și apoi era atât de familiar cu ea! Era între ei o admirabilă înțelegere sufletească și poate o dorință comună care îi apropia, fără voia lor.

Toate acestea erau oarecum normale. S'ar fi putut ca odată în viața lui să se întâmple și acestea. Și de aceea cu unele nedumeriri își amintește totul.

Pe urmă au ajuns la casa ei. Ea a deschis ușa și a intrat în casă. Un interior capitonat cu șaluri și covoare. Dar aici s'a întâmplat ceea-ce nu mai poate înțelege. De lângă perete începu să crească din ce în ce mai deslușit umbra tatălui său, cu ochii atinși asupra lui, ca o muștrare. Viziunea aceea s'a luminat tot mai mult, de parcă ar fi devenit ceva adevărat. Sandu își fixă privirile cu putere asupra ei, până ce simți că ochii îi lăcrămează de încordare. Privirile țintuiau întrebătoare

are și mirate, îngrozitor de întrebătoare mai cu seamă. Din ce în ce mai mult privirile s'au întins ca niște coarde, până ce viziunea cercetată tot mai mult începu să se strângă și tot mai fumurie, până ce se prefăcu într-o statuie așezată în colțul odăii.

De asta a tresărit și s'a deșteptat în mijlocul nopții. A fost ceva care nu se putea întâmpla și de aceea s'a deșteptat.

A fost poate un vis. Dar și acum, cu ochii mari deschiși în întuneric se mai întreabă dacă n'ar fi putut să fie ceva real. Prea sămăna, prea avea toată aparența și mișcarea unui om care trăiește. Doar l'a cercetat bine. Îl dor și acum ochii de cât de mult l'au întrebat. Nu știe dacă nu cumva între vis și realitate nu mai poate să fie și altceva, fiindcă atunci aceea a fost.

Și iarși reia visul de la capăt pentru a preciza tot ce era nedumerit la cea dintâi petrecere a visului. Cine o fi fost femeia aceea? Nu, asta este cu neputință de reamintit acum.

Dar toate acestea nu au nici o însemnătate. De ce a apărut tatăl lui acolo, așa cu barba lui căruntă cum îl știa în ziua morții lui, cu fața oușin zimbătoare, și cu ochii îndreptați spre el!

Ce-ar putea să însemne asta?!

A, dar acum își mai aduce aminte de ceva. În ziua în care se întâmplase toate acestea era o serbătoare; el trebuia să se despărță de femeia pe care-o conducea, pentru ca să se ducă la un prieten al lui. Era parcă de sfântul Ioan — Și Sandu, treaz și conștient își spuse sie însuși cu glas tare:

— Desigur în ziua aceea mi se va întâmpla ceva... voi muri.

Cuvintele îi răsunară gol prin întuneric ca niște porumbei negri care s'au speriat în timpul nopții și își caută iarăș culcușul, zimțuind cu aripele sbătute părălți negri. Cercă întâi să-și surădă superstiției aceștia, care-i venise de odată, nu știa de unde, și pentru ce tocmai atunci și astfel, ca și visul pe care l'avuse. Întunericul dimprejur și singurătatea însă îl îngroziră mai pe urmă. Începu să aibă impresia că e vrăjit, că a intrat într-o urzeală misterioasă pe care nu o înțelege, și în care se încurcă tot mai mult cu cât își sbate gândul.

Parcă era împotmolit în întuneric și se afunda mereu. — Începu să devie bănuitor și fricos. Dumnezeu știe ce a fost, și ce mai poate fi. În orice caz nu mai putea să doarmă. Asta era cu neputință. Viziunea putea să vie din nou, și să-i spună poate de data aceasta precis că va muri în ziua de sfântul Ioan.

De frică rămase nemișcat. Orice șomot ar fi răsunat în el și ar fi vibrat întreaga așa cum vibrează singure coardele harfelor. Rămăsese acum atârnat singur peste întreaga omenire, într'un noian de întuneric fără de sfârșit. Începu să se simtă efemer, provizor, să analizeze anatomic ce a fost el și ce poate să devie. — Un schelet de animal pe care îl văzuse odată pe marginea șoselei, îi veni în minte cu coaste, șira spinării, falange, ca la om, și prin urmare ca și la el, Sandu... Așa va fi. Suflet, religie îi apărură ca o amăgire de anul nou aduse de un moș Crăciun cu barbă albă, care seamănă cu un Dumnezeu.

Lucrurile acestea banale la care renunțase de mult de a se mai gândi îi apărură de data aceasta grozave, și dezolante, ca un sfârșit al omenirii — Neputința de a fi altfel îl contraria și îl durea fără seamă.

Parcă visa din nou. — Și asta nu vroia. Ar fi vrut să se scoale să aprindă lumina și totul s'ar fi isprăvit, ar fi dispărut, lumea ar fi renăscut mai fericită, cu plăceri lumestii, cu o nemurire care înseamnă viața fără de sfârșit.

Dar mâinile îi rămaseră alături, ca scoase de sub voința lui, ca ale altuia.

Și Sandu se gândi deodată. Dacă totul e așa de straniu, poate, am murit. La gândul acesta începu să se pișe precipitat pe picioare, de alungul trupului, re frunte pe tâmplă unde simți svârșirea vinelor mici și vicioase, care îl liniștira Trăia. Aceasta nu era un vis. Poate avea și temperatură, dar nu se gândise. Și Sandu își zîmbi, sinistru totuși, neroziei presupunerii lui. Doar nu era neșansa să-și spună că e mort și totuși se gândeste. Și totuși cine poate ști? Dar scheletul de cal de pe marginea șoselei îi veni iarăși în minte cu tot nihilismul demonstrației lui plină de netăgăduită realitate. În mormânt se gândi iarăși, așa trebuie să fie. Întuneric de asupra

OLOGII

*Ologii pământului gem . . .
Nu-l geamăt de ură, nu-l nici de blestem*

Ologii pământului plâng . . .

*Orbitele văilor mute
Sânt scorburi de suflet adânci,
În care tăcerile negre s'ascund
Și rup întuneric de lacrimi din fund . . .*

Ologii pământului plâng după soare . . .

*Pădurile spun c'a jost toamnă
Că cerul e negru de vânt și 'ntristare
Și nu e nici urmă de soare,*

Ologii pământului singuri au plâns . . .

*Tăcerile albe de sus,
Presoară, zădărnice pe rănilor lor
Cenușa soarelui stâns . . .*

G. BĂRGĂUANU

până în zenit, întuneric de desupt până dincolo de adâncimile lumii, și întuneric pe de lături, întuneric pretutîndeni. Moartea doar nu poate fi decât însoțirea acestei singurateca în atâta întuneric. Așa trebuie să fie, nu vezi nimic, nu mai simți pe nimeni în toată omenirea, așa ca în odaia aceasta, ca acum, aici. Așunci sunt mort.

Sări din pat și aprinse lumina. Se simți obosit și stors de puteri. Rămase o clipă în mijlocul odăii cu mânele la cap, și își spuse calm și logic:

— Pe Dumnezeu, n'am nebunit. Cu umerii înjos ca legați cu un lanț de pământ se îndreptă spre fereastră și dădu perdelele grele cu ciucuri de lemn îmbrăcat, în lături. Afară rămase tot întuneric. Sticla geamului, neagră, lucea ca o placă de marmură lustruită, gata pentru un mormânt de copil.

De departe însă, din mahalaua de jos-a orașului se auzi prelung un fluier de sirenă de la o fabrică.

Răsufia ușurat. Cel puțin știa acum bine că n'a murit. Că mai sunt și alții pe lume.

II.

De când îi murise tatăl, Sandu era tăcut și retras. Visul pe care îl avuse născu în el nedumeriri adânci. Începu să-și pună lui însuși întrebări despre viață, despre suflet, de ceia-ce devine omul după moarte, . . . cu un înțeles tragic, universal de tragic. Avea impresia și el și cei cu care vorbea, că era viziunea unei vieți și al unui nou înțeles al vieții. Era parcă un apostol al unei Religii, despre care nu și-ar fi putut spune nici el nimic, dar care trebuia să existe.

Într-o zi, pe când se plimba gândindu-se prin odăie, cu mânele la spate, avu iarăși brusc impresia că acesta este gestul tatălui lui care murise. Viziunea care îi apărură în vis, trăia de data aceasta în el. El, nu era de cât apariția tatălui lui, rămasă pe pământ în el, cu o altă conștiință numai. Sandu făcu un gest de plictiseală, ca și cum ar fi vrut să alunge ceva. Și se așeză pe scaun, la birou. Dar în felul de a trage scaunul așezat pe roțițe, simți din nou gestul tatălui. Așa și îl așeză el când se punea săra la birou pentru a sta până

noaptea târziu fără să facă uneori nimic, sau să scrie puțin câte odată.

Rămase o clipă cu ochii pironiți în gol, încercând să descompună în gând gestul făcut pentru a vedea dacă are ceva caracteristic, și ce anume. Poate toți oamenii au ceva asemănător în acțiunea aceasta — Ar fi vrut să pue pe cineva în locul lui, să cheme un prieten, să cheme la nevoie pe cineva de pe stradă, să-l poștească pe scaun și să vadă, să-l observe bine ce are să facă. Cum o să plece umărul, cum o să pue apoi mânele amândouă pe cele două răzیمători de piele de la dreapta și la stânga, și cum o să-l tragă după el. Desigur tot așa ar face, oricare altul în locul meu. Dar e o nebunie să mă mai gândesc. Și apoi e așa normal să fie așa cum mi se pare. E doar știut că toți copiii poartă în ei, în mișcările lor asemănări cu mișcările părinților. Și totuși e ceva ciudat. Tata e mort de două săptămâni. Prin urmare s-ar putea să mai rămăce ceva din om, și după moarte. Ceva care să fie cel puțin asemenea unui gest. — E grozav.

Își acoperi ochii cu amândouă mânele, și rămase multă vreme așa, cu coatele răzimate pe birou cu ochii închiși sub palme, ca doi copii mici, morți de curând, calzi încă, îngropați. Senzația asta îi trecu un fior lung prin tot trupul, și începu să-și ducă degetele prin păr, cu capul aplecat pe spate.

Și își spuse tare, iarăși:

— Pe Dumnezeu, am înnebunit?!

Întoarse capul speriat, și începu să tremure.

La spatele lui pe perete nu-i apărură de cât umbra capului lui, mărită, neagră, cu părul sbrilit. Și totuși parcă n'a spus el cuvintele acestea. A vorbit tatăl lui. Nu, n'a vorbit el. Și își pipăi peptul cu palmele amândouă, de parcă ar fi vrut să caute dacă nu cumva i au rămas la piept cuvintele pe care le rostise. A vorbit tatăl lui, nu el. Dar asta nu se poate. Mai precis tatăl lui a repetat acum cuvintele pe care Sandu le-a auzit strigându-le cumplit, pe vremea când tatăl lui era bolnav.

Își aduce bine aminte cum aceste cuvinte au izbucnit din pieptul tatălui lui, cutremurătoare, în tăcerea ce fusese mai înainte și care s'a întins mai adâncă după aceea.

El era atunci un băet de vre'o

16 ani, și a ramas împetrit, neînțelegând bine ce se întâmplă.

Își mai aduce aminte apoi cum tatăl lui a venit într'o sară, — era într'o sară de iarră, întunecase abia, — ceva mai târziu, cu gulerul desfăcut, cu cravata atârând cu capetele inegale peste vestă, cu părul neregulat, cum a ramas în pragul ușei pe care o trântise cu putere de ușor. Avea ochii rotunzi, uite, așa cum îi face el acum.

Și Sandu se îngrozi de asemenea pe care o bănuia ochilor lui de acum cu acei a tatălui lui de atunci. El era la mesuța lui la care își făcea lecțiile. Era într'o clasă de liceu, pe care nu și-o amintește. Știe doar și acum că citea la Astrologie, era despre Orion și cei trei regi, i se pare.

Maria, servitoarea din casă, adusesese jîratec, îl pusese în sobă și se îndrepta să lase afară să aducă lemne pentru foc din ogradă. Se ducead rept spre tatăl lui. El găfăea ca după o luptă grea, și rămase cu mânele întinse, ca după cineva pe care l scăpase.

Sandu știe că atunci a rămas speriat, că și-a ridicat ochii de pe cartea lui de Astronomie pe a cărei pagină o pată rotundă, neagră reprezenta cerul, și câteva puncte albe ca niște stropi, stelele pe care trebuia să le învețe. A avut presimțirea unei nenorociri dar n'a putut să se ridice de pe scaun. Nu știa ce să facă, și s'a uitat.

Tatăl lui s'a întrebat ca și acum — Pe Dumnezeu, am înnebunit?! Ca și cum ar fi fost o întrebare pe care o punea Mariei.

Pe urmă... și aici și aduce aminte mai bine ca orice: Tatăl lui când a văzut servitoarea că se îndreaptă asupra-i cu cleștele și tăblița pe care adusesese cărbuni, se năpusti asupra ei.

Era o femeie bătrână, cu fața subită, cu părul eșit pe frunte subț o broboadă neagră, cu spatele încovoiat, cu o haină a cărei colțuri dinainte mai lungi de cât haina dinapoi îi altârnuau până aproape de genunchi. Avea mâni lungi, mari, și uscate, cu degete umflate la încheeturi de parcă oasele ar fi fost inodate.

Maria nu știa ce să mai facă, nici nu mai putu face nimic. El o apucase cu amândouă mânele de gât, așa cum ar fi cercat dacă ajunge să o cuprindă, cu degetele mari de la mâni înfipite adânc în dreapta și în stânga beregatel.

Baba ridicase brațele în sus, și

mănele ei osoase căzură pe pieptul lui cercând să-l îndepărteze.

Iar el spunea răgușit, parcă din gât; — așa, așa...

Servitoarea a căzut jos gătuită, iar el a început să umble prin casă o vreme, cu mânele în buzunări ca un băeșș ștregar, pe urmă a pornit de odată fugind pe ușă.

Sandu petreco cu amintirea toată grozăvia aceasta și rămâne nemișcat de frică să nu mai audă ceva.

Totuși îl obsedează ciudat gestul tatălui din clipă când a gătuit o pe Mariea. Cum i-a încercuit gâtul cu mânele deschise, de parcă ar fi vrut să vadă dacă l poate cuprinde, dacă degetele cele lungi se ating la ceafă.

Dar el cum ar face, dacă vreodată i-ar veni în minte să gătue pe cineva?!

Și vroi să încerce. Cu mânele amândouă fără să vrea, fără să-și dea seamă, ca sub o poruncă fără preget, își cuprinse gâtul, într'un gest care sămăna, care era acelaș cu al tatălui lui. Dar da data aceasta nu mai fu impresionat de asemenea.

Brațele ridicate, cu cotul îndoit, de asupra umerilor, păreau două torți de amforă.

Sandu își potrive degetele mari de la ambele mâni, deoparte și de alta a beregatel. Acolo înăuntru, simți că se sbate ceva. Degetele lungi la spate se ajungeau bine, încăleându-se unul pe altul. Sandu simți că ochii i se fac rotunzi, rotunzi.

Începu să și apese degetele pe beregata tare, în care se sbătea ceva, cu îndărătnicie, cu putere...

La ceafă degetele lungi nu se mai ajungeau; mânele se sbăteau ca niște aripi de porumbel care moare.

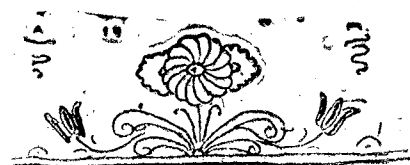
Sandu se încordă îndărătnic. Sângele parcă năvălea tot în cap, prin atât parte, pe la ceafă, cuprins de panică. Vinele svăcneau ca niște șerpi care vroiau să învațe a înnota.

Vroi să spue și el:

— Așa, așa... dar nu mai avu puterea. Capul căzu înainte, în piept ca o floare vestejilă grea, și Sandu se prăbuși, cu capul peste muchia biroului.

¶ Era în ziua de Sfântul Ioan...

DEMOSTENE BOTEZ.

DINTRE CEI RĂROSAȚI

Vasile Morțun

L'am cunoscut la Paris pela 1878. Era camarad de Facultate cu A. Xenopol, Mișu Kalenderu, Tache Ionescu, Radu Porumbaru, Ionaș Grădișteanu, C. Kaligari, N. Filipescu, C. Hiott, Mircea, Vintilă și Horia Rosetti etc. Pe atunci se prenumera printre socialiști, dar adevărata lui pasiune era arta. Nu știa nici el (și n'a știut cât a trăit). ce-l fermeca mai mult: Teatru sau Pictura? Teoriile umanitare și politica treceau atunci pe al doilea plan. Mai târziu însă au trecut pe întâiul.

Foarte inteligent, el propuse, Regelui Carol, ca Ministru al Lucrărilor Publice, un proiect gigantic:

Construirea pe țărmul stâng al Dunării — adică pe malul românesc — al unui drum pe care să se poată trage la edec în susul apei slepurile încărcate sau goale, cari apoi ar merge la vale duse de curentul Dunărei. Acest mic drum ar urca dealungul tuturor râurilor aruncându-se în Dunăre. Acolo unde gurile acestor râuri ar fi prea depărtate una de alta, s'ar construi, cam pela mijlocul intervalului și — prin urmare perpendicular pe Dunăre — sosele, bine impietrite cu piatră și savuri adusă dela Iacob-Deal pe chiar această cale. Prin mijlocul acesta părțile țării dinspre munte ar fi în comunicațiune efțină și lesnicioasă cu părțile dinspre șes.

— E splendi proiectul d-tale zice Regele Carol dar cine poate trăi destul pentru a-l vedea realizat? — „Nu eu desigur răspunse Morțun zâmbind, Astmul nu permite una ca asta.“ —

Vasile Morțun era în adevăr, așa de astmatic, încât, câteodată, abia putea vorbi. De altfel nici nu prea avea darul cuvântului, deși spunea lămurit ce voia să spună. Vorbind puțin el lucra mult. Sunt și de acei pe care vorba nu-i împiedică să lucreze; aceștia însă sunt rari. Morțun ca și aceștia, găsea timp pentru toate: și pentru politică și pentru teorii umanitare și pentru admirarea tablourilor frumoase și pentru Teatru. El, întotdeauna, avea aerul unui om fără nici o treabă, cu toate că întotdeauna, chibzuia câte ceva. Cunoscându-ne de mult, ne pătrunserăm unul pe altul.

Intr'o seară la Teatru, unde eram Director și unde el venea foarte des, el, din întâmplare fu de față

SE'NTINSE O TACERE...

— Ch. Van. Lerberghe : La Chanson d'Ève —

*S'entînse o tăcere, când ziua fu'n declin.
Un plâns se stînse, — apoi al dragostii suspîn.
Un măr căzu, un altul și încă alte cad
In larba naltă, caldă și'n umbra de smaragd.*

*Și soarele descinse din ram în ram pe rând;
O pasăre ascunsă se ouzi cîntînd,
O leneșă mirează de flori ce-au lîncezit
Alunecă asemeni c'un val încetînit.*

*Și ca s'o captiveze, pe-aceea ce străbate
— Ca'n vis, cu gîndu-aiurea, privirile plecate, —
Pe drumuri șerpuite, grădina prea vrăjlită,*

*Desfătătoare seard, în boarea încălzită,
Cu mîinle-i complice întinse, pe furiș,
Mrejuitoarea plasă a stelelor plezișe.*

Trad. PERPESSICIUS

la o convorbire în care răspundeam alandala la întrebările unor ziariști. Când aceștia plecară, Vasile Morțun care mă ascultase foarte interesat, mă întrebă: — „Dar pe cine vrei să prostești făcînd pe prostul, Alecule!“.

Și răspunsei, privindu-l lung: — „Pe cine nu mă cunoaște!“

Intr'o zi, veni în cabinetul meu Directorial și-mi zise: — „Alecul, aflu că Aristița Romanescu are nevoie de parale, n'ai tu în bugetul Teatrului un capitol de unde să-i poți da vre'o două-trei sute de lei! — „Ba da Vasile“ răspunsei, dar Aristiței Romanescu nu-i poate da Teatrul vre-o două, trei sute de lei ci, o mie, cel puțin. Sunai imediat la casierie de unde foarte curînd, d-l Andronescu mi-aduse mia de lei cerută și însoțită de chitanța justificativă.

— „Să-i trimetem banii îndată“ zisei. „Să-i ducem chiar noi“ replică Vasile; „ast-fel voi putea și eu să-i ofer altă mie“.

Iacă cum știa Vasile Morțun să facă un bine.

Asistam după o amiază la repetiție, pe scenă. Deodată mă pomenii cu Ghiță Baterie (Portarul Teatrului, fostul Mihail Viteazu din Povestea Neamului jucată la Arenele Romane), dînd busna peste mine și șoptindu-mi, gîfîind: — „D-nu Ministru Morțun întrebă dacă poate să asiste la repetiție“.

Alergai la ușa Direcției și poftii sus pe Vasile.

Se repeta Cidul. (Salutări, temenele, etc). Vasile nu vorbi pentru că îl supăra astmul și urcarea scărilor îl tăiașe răsufierea. Repetiția se reluă cu mai multă însuflețire, firește, din partea actorilor. La sfârșitul actului, Vasile felicită actorii, (mulțumiri, temenele, etc).

Felicită pe Ștefan Iosif care îi zise: — Din toată traducerea mea, 78 de versuri au rămas necorectate de Conu Alecu și totuși eu singur figurez pe afiș. Așa a voit dumnealui! (Mai sunt și alte traduceri în aceeași situațiune).

Iar se încearcă să prostească lumea îngănă Morțun și trecu la d. Enescu regisorul, pentru a-l felicita de pu-

nerea în scenă. Se încinse între ei o gravă discuție; d. Enescu explica cum înțelegeam noi punerea în scenă *Cidului* cu decoruri multiple și variate; iar Morțun susținea tradițunea: un singur decor. La sfârșitul discuțiunii însă, el plecă capul și îngână: — „Aveți dreptate: așa vrea progresul”. — „Foarte frumos” exclamă d. Andronescu scărpinându-se în barbă dar o să avem deficit” — „Să vedem” replică Morțun! Și văzurăm în adevăr: Cidul fu primit de public cu entuziasm; fu jucat în serie și nu numai nu dădu deficit, dar excedente neprevăzute de nimeni. — „Așa vrea progresul!” conchise Morțun aflând rezultatul.

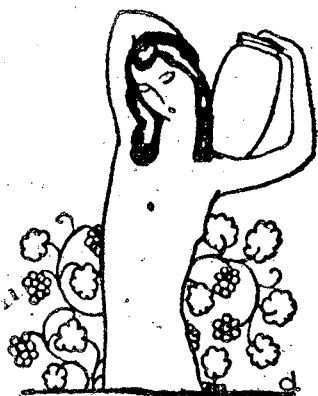
Vasile Morțun era cum am zis mare amator de pictură și colecționase multe tablouri proaste pe lângă câteva bune. Deoarece îl cam săcăiam asupra acestui subiect Morțun îmi replică: — „Știu că toate astea sunt *crute*. Dar autorii lor sunt convinși că au talent. Și-apoi nimeni nu le cumpără elucubrațiunile: nu trebuie și ei să trăiască?”

Mai zi ceva!

La Salonul Tinerimei, Luchian expusese câteva mici tablouri de flori, fructe și naturi moarte, mititele și modeste, dar adevărate capodopere. Morțun incremenise în fața unui neînsemnat Luchian, trecut pe catalog cu mențiunea: „*Pahar de apă cu doi trandafiri*” (200 lei) Morțun se revoltă: — „Trebuie să fie o eroare și se duse la *cine de drept* să controleze fapta. Aci i se afirmă că nu era nici o eroare. — „Ba da! ba da! zise Morțun și dând 500 de lei, îngână: — „Să-mi trimiteți tabloul acasă”. Aflând aceasta, îl întrebai pentru ce făcuse așa. Morțun îmi răspunse zâmbind: — „Trebuie să trăiască și Luchian, pe lângă care n'au talent”.

Mai zi ceva!

A. DAVILA.

SOARELE

Totul se petrecuse scurt, ca într-o lumină de fulger. Caporalul Robu retrăia în clipele acestea, întreaga grozăvie a întâmplărei.

Stăteau la taifas, în amurg, în dosul micului dâmb în care le erau scobite bordeele. Stăteau chinciți în jurul ceaunului, în care, la ora asta, își încălzeau fiertura ca de obicei.

Tot statul major al companiei era în păr: cei cinci agenți de legătură, ordonanța domnului căpitan și el, cornisul. Ascuseseră lumina, de atâtea ori trădătoare, a focului de vreascuri chiar ap oape de desch zătura cea mare și neagră, ce le sluja de intrare în vizuină lor. Păzeau cu grijă văpaia ei plâpândă privind neînștișiți la jocul năvăș; o stăpâneau cu loviturile de reteveie în tăciuni, ori de câte ori își întindea limbile înțelese cu inamicul. Alături o gură mai strâmtă, mai înaltă, cu laturile mai drepte, era ușa dela domnul căpitan. Dar era tot așa de neagră, pentru că domnul căpitan era în inspecție, pe tranșee.

Afară nu se înnegurase de-abinele. Doar steaua ciobanului prindea să clipească printre crăpăturile norilor roșii, năruți în asfințit. Umbra înserării îngroșa pe nesimțite siluetele copacilor, netezindu-le conturul oantelat Măgurile prizărite ici, colo, creșteau; păreau dosuri aspre de mistreț; năstrușnici urnindu-se greoi din somn.

Atunci auziră cu toți răsuflul adânc, rar și sacadat al minei făl-făitoare. Un horcâit sinistru de balaur care vine nevăzut vărsând flocări pe nări. Ca trași de o sfoară, răsăriră cu toții în picioare, și se imbulziră buluc în gura bordeiului. Se îmbrânciră acolo găfâind înspăimântați, într-o scurtă învălmășeală. Robu se aruncă cu picioarele înaintea împins cu putere d.n urmă de Stanciu, agentul. Dar tocmai atunci detunătura fără seamăn sgudui ca un cutremur bordeiul, smulgându-l aproape din baerile pământului. Robu se crezu o clipă pe pluta pe Olt. Clipa asta el nu mai văzu și nu mai auzi nimic al-

ceva, decât malurile umbrite ale râului și clipocitul molcom al apei. Și un început de jale i se topi în piept ca un fâguraș de ceară.

Când își reveni zâmbi cu bună-tate umbrelor omenesti din juru-i, înfășurate în pale de întunec. Se apropiară cu toți instinctiv de ușa bordeiului, prin care pătrundea acum mirosul acru de artificii. Cineva înflăcăra o brichetă. Pe prag zăcea întinsă, galbenă și pătată de sânge, ca o păpușă mare dela bălciuri, jumătate din Stanciu, agentul de legătură. Trupul fuse retezat deasupra șalelor, cât apucase omul să se ferească în gaură. Restul zădarnic fu căutat pe-afară, până când noaptea își așternu de-abinelea pătura de întunec.

Se strânsă atunci iarăși în jurul rămășiței de spuză, pe care doar o gamelă sfâșiată mai zăcea într-o rană. Cineva îngăimă o vo bă, și abia acum Robu înțelese că auzul lui e mort. Și zâmbi iarăși minunându-se numai, cum de n'a băgat de seamă mai de vreme.

Doar el crezuse că a auzit tot ce se sproveise în juru-i, cât timp au cercetat după picioarele lui Stanciu. Și acum vedea bine că într'adevăr, nimic n'ar putea spune lămurit din tot cât își dăduse cu gândul c'a priceput...

Trecuse două săptămâni bune de atunci.

Dar și acum lui Robu scena aceasta nu-i putea eși din închipuire. Nici măcar nu și simțea cât de puțin slăbită spaima, clipelor de moarte, pe care le viețuise. În singurătatea gândurilor lui, cruzimea ei înfricoșătoare îi re-enea cumplit de des în minte. Și nu arare își amintea deasemeni, cum camarazii își băteau joc de el, de surzenia lui.

Cum se trânteau cu toți speriați la pământ, după ce se prefăceau că ascultă cu înfiorare vre-un șuer sinistru ce venea din depărtări. Cum la rândul-i, spălmănat de abinelea se prăvălea și el ca dâștii, rupându-și năruțele și clătînându-și creierul în cap, în hohotele de râs ale tuturor. Cate odată chiar dom-

nul căpitan asista la aceste scene amuzante și atunci caporalul Robu nu injura ca de obicei pe păcălito-i ci zâmbea umilit că putuse să fure un zâmbet întunecatului domn căpitan. Une ori se întâmpla să nu fie de loc glumă și Robu, care de la un timp șovăia, dacă să se arunce sau nu în fundul vreunei gropi, trecea prin temeri grozave. În cele din urmă cerbicia trebuia să fie zdrobită de frică. Robu se tupila chiar când șaga se întâmpla în aceeași zi pentru a nu știu căre-a oară.

Ar fi stat el toată ziua ascuns în bo dei, dacă domnul căpitan, care de câte ori îl vedea, îl amenința muștrător din cap și din deget, nu l'ar fi pus ba să i spele vasele, ba cămășile, ba să sape vre-o groapă, ba să i impletească o ușă din răchiți, ba să i întocmească o masă din scânduri lustruite aduse dela trenul regimentar. Robu lucra tichnit și stăruitor. El înțelegea că domnul căpitan nu-l crede. Că-l păstrează încă s'îl mai încerce. Dar de câte ori domnul căpitan îl lua la încercări, ticluite de dânsul în fel și fel de chipuri, Robu își surădea în adâncul sufletului. El știa bine că betșugul lui nu-l va lăsa să facă, vre-o poșnă.

La început îl cam intimidase și rețel curile doctoricești ale căpitanului. I-era frică să nu se încurce cumva pe nevrute. Și o teamă atățătoare îl cuprinsese la gândul că putea să-l socotească prefăcut, fără să fie. Dar în cele din urmă înțeluse că, el însuși și n'ar putea să-și înșele auzul zdrobit...

În după amiaza aceasta de Octombrie, Robu lăsa la surzenia lui și privea soarele. Privea uimit globul de foc și vedea bine că nu este cel, pe care îl cunoștea el, toamna mângându-l obraji smolliți și mâinile bătătorite, când rătăcea pe prundurile Oitului după pește. Acesta avea în el ceva străin și prefăcut, ceva meșetșugesc. Era searbăd și mânjea cu galben pământiu fețele ca naraz lor. Și aproape puteai privi la el, cu ochi plini fără sfială.

Era poate bulgăru de pară, aruncat pe cer de vre un proiector dușmănesc sau o rachetă svărlită atât de departe în hău, că îi trebuia o zi întreagă ca să cadă. Pământul acesta desfumat de obuze, cu copaci rupți dela mijloc, privind ca o dihanie la pândă prin mii de ochi speriați de bordce, presărat cu bu-

PARAGINĂ

*Dărădnată, curtea boerească
Acuma stă cu gramurile soarte.
Ș'n încăoerl tăcute și deșarte
Incep pereții să se risipească:*

*Când o privești pustile, de departe
Un dor începe'n suflet să neolțească
Un dor de viață veche, strămoșească
De care astăzi totul ne desparte.*

*În dosul curței unde-a fost livada
Stingheri mai stau câțiva cireși de strajă
Ș'n suflet pun și ei atâtă vrajă.*

*Din vremile pe veci de-acum trecutele.
Iar gardurile, toate azi căzute,
Fac să nu știi pe unde-a fost ograda.*

TEODOR RĂȘCANU

căți de fier și cu țărushi pe care se încrîlonțau căpețele de sarmă ghimpată; văzduhul acesta care mirosoa a smoală și a cadavru nu puteau să aibe un alt fel de soare...

Pe cerul acesta pe care sburau mașini nu putea domni decât un soare fabricat, ru putea pluti decât adusă cu ochiane drăcești de ale nemților, imaginea celui alt soare, vesel și curat, de culoarea spicului, strălucind departe pe alt cer, în azurul căruia pluteau păsări făcute de Dumnezeu și luminând zăvoaie cu copaci neschilodiți de mânia omului. Acolo văzduhul era curățat de miasme și vântul cântător al începutului de toamnă venea plin de răcoarea Oitului, și de mirosul sănătos al răchitelor. Acolo la lumina lui toamnătică brabei ciripeau neturburați nesfârșitul și gălăgiosul lor sfat. Acolo se culegeau acum viile și fetele treceau cântând cu hârdaele încărcate cu struguri printre bolțile de vițe. Acolo, toți ai lui erau strânși în jurul cramei și mustul șiroia din lîn, cum șiroia aici sângele din trupul înjumătățit al lui Stanciu. Acolo, vâile clocoteau de cântec pe vremea asta și drumurile gemeau de care cu poloboace răsunătoare.

Acolo... era atât de frumos acolo, că lui Robu îi mîjra lăcrămi în colțurile ochilor. Va mai vedea el pe acel acolo, atât de depărtat și

atât de deosebit de acest aici, pe ste care plutea stă-nitoare și neîmblanzită moartea!

Va mai vedea el soarele viu, orbitor și tânăr al tinereții lui însoțite! Soarele de care numai că-și amintea și închidea ochii fulgerați de lumină!

Sau va muri aci după vre-un dămb, sub priveghiul trist al lămpii ăstia scofălcete, al bulgărului astuia de ceară înălțită!

Robu își aminti de betșugul lui, de care nu-l păruse rău nici odată și de care acum se bucura din toată inima. De bună seama nu-l va mai încerca mult domnul căpitan cu șiretcurile lui doctoricești. Îi va da drumul și el va putea să aștepte în liniște undeva, departe, în dosul frontului, reînt arcerea.

Se întinse cât era de lung pe iarba arsă și privi cu mulțumire în necuprinsul seninului. Domnul a da, domnul a luat, își spuse el fericit, gândind că în marea lui milostivire, Dumnezeu i a făcut un atât de mare bine, luându-i auzul.

Poate, cine știe, acolo, sub soarele cel adevărat urechile se vor tămadu și închise acum pentru urletele și bubuiturile morții, se vor deschide ca florile în început de vară, pentru cântecile cule ului și pentru cântecul pe nas ale lui Lake lăutarul. Dumnezeu îl însemnase printre cei pe cari nu vrea încă să i piardă.

De trei zile liniștea stăpânise frontul și de trei zile Robu fugea de camarazii lui. Își scobise un bordei, alături de al. agenților și când sfârșea lucrul se înghețuie întrânsul închizând ochii și căutând să ghicească în trăsăturile din ajun ale figurei domnului căpitan senzația mult așteptată. Când sosea bucătarul cu cazanele, el venea cel dintâi să-și umple gamela. Fără să zică o vorbă, Ilie bucătarul, tăcut și ursuz, apuca lingura cea mare și d'ntro turnătură îi implinea vasul de tinichea, cu ciorbă de fasole sau de mazăre. Robu se retrăgea atunci lacom în bârlogul lui și-și mânca în tihnă porția.

Acum sfârșise lucrul și sfârșise de privit soarele. Arunca priviri nerăbdătoare spre vâgăuna de unde avea să apară Ilie țiganul. Îl aștepta de zor pentru a-și încălca gamela și a se pitula în vizuina lui, ca să închidă ochii și să gândească în vole la soarele de-acolo. Dar era încă mult până'n scăpătat și cornistul gândi că ar putea să se vâre de acum în groapa strămtă și să aștepte înăuntru, în voia amintirilor năvalnice, ce-l veneau, din vremurile minunate, ca din depărtări fără cuprins.

Era gata să pornească, dar iată, tocmai atunci se ivi domnul căpitan, urmat de trei dintre agenți și de ordonanță.

Domnul căpitan îi făcu semn să se apropie. Robu pași reglementar și se opri la distanță salutând cu dreapta. Cu stânga întinse bastonul la care lucra din ajun, împletit cu șerpi săpați meșteșugit în coaja verde și cu mânerul adus.

— Bravo Robule, strigă domnul căpitan. Bun meșter! Parcă l'aș fi luat deadreptul din prăvălia jupânului.

Robu rânji de bucurie. Dar zâmbetul îi incrementă îndată pe buze și rămase fix pe fața lui ca râsul unui manechin. El auzise distinct cuvânt, cu cuvânt tot ce-i spusese domnul căpitan. Parcă îi vorbea un glas din pământ, dar atât de limpede, că se cutremură.

— Bietul Robu, murmură mai departe domnul căpitan către însoțitorii săi. — A rămas surd de-abinelea săracul. Nu mai e nimic de făcut cu el. Măine îi dau răvaș la doctor, să-l trimată la vreun spital.

— Nu se preface, domnule căpitan, continuă căprarul agenților. Am văzut noi...

— Am văzut și eu, sfârși căpi-

tanul, bătând prieteneste pe umărul cornistului. Am să-l nuresc eu pe doctor...

Robu deveni pământiu. Soarele, care se oprise par'că pe geana dealului din asfințit își da sfârșitul ca un rănit, într-o baltă de sânge. Lumina lui stinsă puneă pe figura năucită a cornistului o paloare de mort.

E-l auzea totu'ce se spunea în juru-i, fie-care vorbă din ce în ce mai clară. Și o teamă fără seamăn i se strecura în corp, par'că prin șira spinărei odată cu răceală vie a inserării de teamă.

Să mărturisească sau nu?

Dinții i se strângeau par'că de la sine, oprindu-l să facă nebunia. Cu ânul venit din adânc se irosea zdrobit de păreți gâtleejului ca de niște stânci. Căci în închipirea lui, bolboroseala care-i creștea năvalnică sub o mușor, da proporții imense beregății lungi și scorjite, pe care mărul lui Adam se ridica și se lasă cu lufeala bulgărașului de unt în putineiu. Taina cea nouă și grozavă era o povară atât de doborâtoare pentru sufletul lui, că simțea cum îi va scăpa, cum se va prăbuși pe loc d'naintea celor din față și se va sparge în cioburi la picioarele lor.

I se părea chiar că ei au și descoperit-o și nu îndrăsnea să-i privească în ochi. Un tremur nervos și continuu începuse să-i sgâlție corpul ca pe-o piftie.

Dar soarele frontului către care ochii lui stinși cerură ajutor își vărsase acum tot sângele și umpluse tot apusul cu roșul lui încheșat. În schimb, în mintea cornistului, celalalt soare, de acolo, de departe, din țara părăsită, răsărea plin de o strălucire neobișnuită, de o candoare desăvârșită.

În razele lui ori ce friguri, ori ce miazme de amărăciune se topiră. Sufletul lui Robu, se așază înseninat ca straturile de aer, după repede furtună a verei.

Domnul căpitan care în timpul acesta se întreținuse cu agenții, le dăduse drumul și dâșii intraseră în bordei. Ordonanța plecă cu sufertașele, în vale, la popota batalionului. Și domnul căpitan, după ce mai făcu câțiva pași încoace și încolo, cu capul în pământ, intră la rândul în odăița lui subterană. După puțin reapăru în cadrul drept unghiular al ușei, tăiat cu meșteșug de Robu și rămase cu privirea în gol.

Doar Robu singur mai stătea acum pe netedul fund de vâgăună din dosul tranșeei. O mulțumire fără margini i se revărsase în suflet și el aștepta cu o nerăbdare și cu o lăccmie, din cele afară de mari pe Ilie bucătarul. Până una-alta, își făcea de lucru, netezind de ramuri o creacă cu briceagul și privind pe furis cu un fel de bună voință umilită spre domnul căpitan.

Atunci, în tăcerea solemnă și perfectă auzi lămurit dincolo, la dușmanul apropiat, bafnitul tunului de aruncat mine. Măinile îi căzură dealungul trupului și piciorul făcu instinctiv către dreapta primul pas spre groapa salvatoare. Dar în mișcarea-i neterminată el văzu pe domnul căpitan scoțând puțin capul din ușa adăpostului și ciulind urechile.

Stătu o clipă la îndoială; piciorul reveni pe nesimțite în poziția dela început. Domnul căpitan îl fixa acum cu o privire curioasă, încordată, fascinatoare. Îi simți ochii în negura crescândă paralizându-l pe loc; și ochii aceia aveau o putere atât de orbitoare că Robu își aminti iarăși minunea luminoasă a soarelui natal. Nu era un bordei acolo, în fața ochilor lui ci o casă albă ca o cămașă de țaran, scânteind în arșița jucăușă a după amiezilor de vară. Era căsuța lui și'n prag îl aștepta Mărina cu mâna strașină la ochi; îl văzuse dede departe și'l aștepta în prag.

Dar gâfâitul aspru al minei greoaie, care-și atinsese repede arogeul și acum se lăsa în jos, încetă, înfrânată de aripi, în horcăituri treptate, din ce în ce mai stranie, mai adânci îl urni de-astă dată de-abinelea. Erau horcăiturile morței, care se lasă nevăzută și pustiitoare; fărămă căzută din soarele rece,

GRĂDINA

Atunci când am venit aici,
Erau pe ramuri zarzările mici
Și 'n zarea forfecată de berze și cocori
Se înălbiau la soare peșchirele de nori.

În cupele 'nălțate de crini lângă poteci
Și 'n albele ciorchine
De dafin,
Era un dute-vino și-un zumzet fin
De-albine,
Că nu puteai să treci...

Din când în când zefirul cum clătina hamacul,
Făcea să-și ningă floarea pe drumuri liliacul
Iar vrăbile 'mbătote de soare și parfum,
Se 'mpărechiau căzute 'n nisipul de pe drum...

Și cât am stat aici, văzui pe rând
Și florile și fructele crescând.

Sub ochii mei creșcurea în lunie și s'au dus
Căpsunele prin iarbă și smeura pe sus,
Și vișinile prinse în cerc de corcoduși,
Mai vii ca jărăgaiul amurgului de-acuș.

O! Smeura sub rodul care părea c'o frânge
Impurpura nisipul cu picături de sânge,
Și calșii plini de roade chilimbarii și mari
Păreau c'ascund pe ramuri familii de canari.

În sboruri de săgeată treceau peste grădina
Atâtea rândunici,
Și-atâta voie bună era în tinda plină
Cu ederă și-oglici!...

Scăldat în colb de lună în fiecare noapte
Plecăm ducând în suflet parfum de fructe coapte,
Și când era la ziua sau seara 'n asfințit
Mă miruia parfumul de fân d'abia cosit.

Stând zilnic în grădină atâtea ore 'ntregi,
Ce bună este fraga când singur o culegi
Și cât de dulce-i mierea stropită cu balsam
Din perele de ceară căzute de pe ram.

De vorbă cu Septembrie, alături cunoscui
Ce blând cădelnițează mireasma de gutui,
Și cum te 'mbie via la fie care pas,
Să lei din palma frunzei ciorchine de-ananas.

Era grădina plină și sufletul meu plin,
Cânta sub cortul zărei de-albastru și senin.

Dar când veni Noembrie, ni-a oblonit lumina;
Pe drumuri și pe tufe a năpădit rugina
Și 'n pomii goi se'nlinse pecinginea și roade
Din crengile-amintirii ce se plecau de roade....

Pe de-asupra, trec în stoluri corbii 'nvârtejii de vânt
Și agudul de la poartă-și pleacă fruntea la pământ
Vânturile degerate, plâng și-asvârl peste uluci
Negre și mucigăle sarcine de crengi de nuci...

Din via mea de-a'ldată 'ncărcată de-ananas,
Atât a mai rămas:
Morminte de rugină la fie care pas,
Și-aracii, uzi și negrii, cum stau de veghe'n sir,
Grădina pare-acuma un jalnic cimitir.....

ȘTEFAN BĂLCEȘTI

ce-și ducea acum dincolo de dealuri, spre apus, mai departe pe linia frontului, lumina lui de mort.

Porni spre groapa atrăgătoare cu pasul omului neșorit, pe care nu primejdia cea mai teribilă îl alungă din urmă. Și ochii lui căutau rugător la căpitan: „Fă-mi semn să fug, fă-mi semn să fug, domnule căpitan.” Cum de nu putea îndușea pe căpitan atâtea rugăciuni câtă isvora din ochii lui!

Deasupra căpitanului strălucea însă, neconținut soarele liniștitor și făgăduelnic, care-l împletise în raze copilăria și tinerețea. Și cu ochii la acest soare, Robu înainta tot cu pasul liniștit dela început. Și

era atât de departe până la bordul acela, atât de departe. Și răsuflatul de foale al minei, devenea atât de repede, atât apropiat, atât de sălbatec. Și domnul căpitan nu se îndura de loc să facă semnul mântuirii.

Ce soare adevărat era acolo, departe, ce soare dumnezeesc și vesel! Și Robu zâmbi domnului căpitan cu nepăsarea copilului care zâmbeste ucigașului plecat peste leagăn. Ba chiar se făcu că culege ceva de jos.

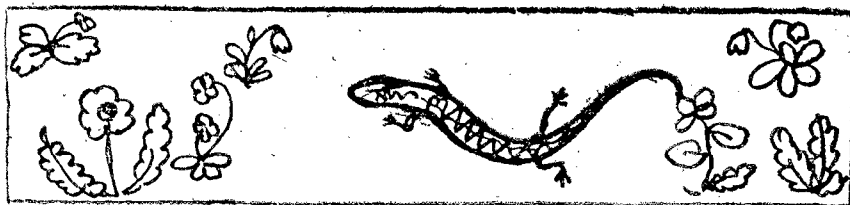
Hai domnule căpitan, nici acum nu vezi cât sunt de surd, spuneau ochii blânzi și resemnați ai lui Robu! În sfârșit! Căpitanul s'a

mișcat. Uite-l cum dă din mâini ca un nebun. Și Robu se repede ca scos din mînți: „Domne, Dumnezeu!”

Dar odată cu trăsnetul năprăsnic care urmă numaidecât, Robu simți o lumină mare, grozav de mare, grozav de strălucitoare, pălindu-l drept în frunte. Nu, — în moalele capului. Nu, — pretutindeni. O lumină intensă, zdrobitoare cum n'a mai văzut în viața lui. O lumină atât de multă, atât de dulce și atât de orbitoare!

Robu vedea acum, pentru cea din urmă dată minunea soarelui curat, de acolo, de departe.

GIB. I. MIHĂESCU

GERMANIA INTELECTUALĂ DE AZI

„Sângele e un suc cu totul special”, spune Göthe prin Mefistofeles. Războiul prin care am trecut nu putea avea ca urmări numai o schimbare a granițelor, o nouă constelație politică, un nou „echilibru european”. Furtuna lui uriașă a aruncat odată cu tronuri seculare și tablele vechilor valori morale în marea de vechituri ale lichidărilor istorice. Formulele politice, sociale și culturale ale lumii sunt astăzi în plin proces de prefacere și aceasta se întâmplă sub ochii noștri, mai repede decât „refacerea economică”, Pretutindeni, în Apus, vedem deslușindu-se curenți noi de concepțiuni filosofice și artistice. Desigur, țările așa zise învingătoare, nu s’au desmetecit încă din beția victoriei și vechile formule, în virtutea cărora au dus războiul și l’au „câștigat”, își continuă existența. În țările învinse însă, în Germania care a verificat valoarea vechii formule politice, sociale și culturale, în baza căreia a pornit războiul și pe trapezele căreia a făcut salturile aproape mortale, o aprigă căutare a unei noi formule de viață care să-i redea încrederea în sine și forțele sufletești pierdute, își găsește expresia în cele mai interesante și mai ciudate manifestări culturale.

Căutarea, dibuirea aceasta a celui mai scurt drum către o consolare către o renaștere a forțelor creatoare derutarea de dezastrul economic și moral al înfrângerii nu e numai interesantă ca ilustrația unei civilizații care nu se dă învinsă, fiindcă a fost pe câmpul de bătăie învinsă, — ci e tragică. Și prin aceasta, manifestările literare și artistice ale Germaniei actuale înfățișează un moment, poate, din cele mai fecunde în istoria culturală a Europei.

La baza întregii mișcări culturale a Germaniei de azi, stă decepția de vechile formule care, propăvădite patru decenii în șir de capetele cele mai înzestrate ale nației, n’au isbutit decât s’o a uncă în

mizeria materială și morală, în umilința ei de azi. De aceea ruperea bruscă cu vechile concepții. Asemeni unei revoluții sociale care trece, fără să țină seamă de evoluție, la reformele cele mai extreme, literatura și arta germanilor — cari au făcut și ei revoluție — trece, voluntar și brusc, la concepții și manifestări extreme. Precum însă orice revoluție socială nu poate înfăptui decât o mică parte din dezideratele ei, dar lasă, neisbuită chiar, urme binefăcătoare și neșterse în revoluția societății, tot astfel concepțiile artistice revoluționare ale Germaniei de azi vor trece repede, dar vor înrăuri neîndoios evoluția ei culturală mai mult decât putem prevedea.

Intellectualitatea germană își caută drumul izbăvirii.

Numai sub aspectul aceasta, al *căutării*, trebuie înțelese curențele contradictorii și deseori sfidătoare, a tot ce suntem obișnuiți să înțelegem prin cultură și artă, care frământă sufletul german, și astfel însăși grotescul mișcării dadaiste, care își are origina în Germania, capătă un înțeles nou, demn de luare aminte.

Până după război, națiunea germană trăia într-o dulce beatitudine, nepăsătoare aproape de politică și de frământări sociale. Pe aceste le lăsa în seama conducătorilor ei. Nu era oare încrederea, ei absolută în conducătorii națiunii perfect justificate? Fără preocuparea poporului de trebile lui, Germania progresa mereu: Dintr’un conglomerat de stătulețe sărace, conducătorii lui au făcut un stat mare, puternic, temut, în plină înflorire economică. Germanul putea fi mulțumit și mândru. Se credea în mâini istețe, sigure, și nepăsător, se bucura de prestigiul său în afară și de abundența dinătru țării sale. Literatura și arta germană, reflexul acestei stări colective de spirit, neîmpovărate de preocupări în afară de idealul frumosului se dezvoltau, firește în direcția unui pur forma-

lism. Arta formală este arta fericirilor. Cu revoluția care atase în focarul ei pe fiecare individ brusc trezit din visul și din amăgirea lui lăte atura și arta germană sunt împinse în centrul frământărilor politice și sociale. De aci începe era nouă a culturii germane. Azi manifestările literare și artistice ale Germaniei au necesarmente în marea lor majoritate un fond *etic*, și aci stă mare însemnătate a frământărilor ei intelectuale. Formalismul care resfrângea aproape fericirea omului lipsit de griji, a făcut loc frământării sufletului, trezit de ghiuleaua noilor nevoi, a noilor probleme, de răspunderea pe care o simte fiecare intelectual față de viitorul neamului său și al omenirii. Literatura și arta germană de azi e gravă chiar în manifestările ei cele mai grotești.

Chiar dadaismul, oricât de paradox s’ar părea, e o manifestarea *etică* importantă. Născut în Germania, către sfârșitul războiului, el a fost întâi o manifestare politică. În sedințe publice și în publicațiuni pe care cenzura nu le oprea fiindcă le lua drept nevinovate elucubrațiuni, un grup de entuziaști ridiculizau bravura militară germană și eroismul războinic. Când catastrofa se apropia și războiul lua sfârșit, dadaistii își văzură misiunea lor împlinită în această direcție și începură cruciada împotriva formalismului sterp. Astfel trebuie înțeleasă „literatura” dadaistă. Înșiruirea de sunete și cuvinte fără sens care vor să trezească un sentiment dat; formalismul dus până la ultima lui consecință: ridiculizarea lui. Evenimentele și-au luat sarcina să trezească literatura și arta germană din searbădul vis al perfecției formale, numai formale. De aceea dadaistii au părăsit primul lor câmp de activitate și au descins în urmă în Paris, unde își continuă misiunea lor utilă.

Am spus câte va cuvinte despre dadaism, fiindcă el reprezintă azi ultima etapă în evoluția artei germane, *extremul* pentru a arăta că și cea mai absurdă dintre manifestările artistice germane, e numai absurdă din prea multă preocupare etică.

Această preocupare începu, precum am spus, din timpul războiului. O revistă care își căzuri în scurtă vreme o celebritate și era singurul protest deghizat împotriva asasinatelor colective, scrisă de cei mai idealști dintre tinerii seritori

germani fu „Die Aktion”. În această revistă apăreau cele mai înflăcărate imnuri umanitariste și pacifiste. Într-o zi această publicație va fi singura circumstanță ușură toare pentru judecarea manifestului celor 93 savanți germani. În această publicație poezia trece la politică. Noua eră etică în arta germană începe. *Ludwig Rubiner* publică o carte intitulată: „Poezia și Politică” care devine catechismul tânărului seritor german. *Walter Mehring*, *Franz Wentel*, *Albert Ehrenstein*, *Ernst Toller* și alții, scriu poezii, romane, drame sociale. *Toller* zace și astăzi în închisoarea din München; el luase parte la acțiunile revoluționare din Bavaria: poetul care-a încercat să pue faptele sale în armonie cu ideile sale. Puternica lui dramă: *Masse Mensch* (Omul masă) se joacă cu mare succes și acum pe toate scenele germane.

Desigur, au mai rămas câțiva formalști puri în Germania printre seritori: de seamă de azi în Franța *Théophile Gauffhier* își cizela versurile sale cele mai impecabile în timpul și'n ciuda asediului Parisului din 1871; în Germania *August Stramm* și *Lothar Schreyer* sunt azi aproape singurii poeți de valoare care confundă, voluntar și conștient, perfecția formală a versului cu poezia însăși. Personalitățile marcante însă ale literaturii germane, ca *Heinrich Mann*, *Carl Sternheim* și romancierul *Franz Jung* pun în primul plan al preocupărilor lor artistice problemele morale, în înțelesul cel mai larg al cuvântului.

O mișcare literară pornită din același entuziasm de regenerare a insului, e cea numită: activistă. Promotorii și frunțași sunt: *Schickele*, *Heyer*, *Lichtenstein*, *Hardkopf*, *Sadler* și *Carl Einstein*.

Prin toate mijloacele se caută distrugerea vechii formule de viață și găsirea unei noi, adaptate noilor împrejurări.

Tot în acest scop scriitori ca filozoful *S. Friedlaender*, autorul unei concepțiuni estetice originale, formulate în cartea ajunsă celebră: *Die schöpferische Indifferenz* (Indiferența ceatoare) au atacat cu mare succes un gen literar care

de altfel e potrivnie temperamentului german: grotesca. Sub pseudonimul *Mynnona*, filozoful *Friedlaender* și alții, printre cari trebuie citat pictorul *Hausmann*, înving în romanele și nuvelele lor realitatea vieții într-o lumină care o arată atât de ridicolă, încât putem afirma fără teamă de exagerare că opera lor are o influență d'solvantă a prejudecăților sociale și prin aceasta, o forță pozitivă etică mai însemnată poate decât toate scolile politice înaintate. Această literatură nu e nouă, dar abundența și succesul ei, dovedesc unitatea de ritm între aspirațiile poporului german de după război și intelectualitatea conducătorilor lui spirituali.

Într'un articol viitor vom analiza expresionismul și vom schița concepțiile și manifestările curente în plastica germană.

A. DOMINIC

INTR'O BIRJĂ

HODOROGIȚA.

— ADY ENDRE —

Ard flăcărilor Doamnă; uite
Rădvanul nostru zboară beat.
Ne coborâm azi între lume,
Împărateasă și împărat.
Vezi, sub arborii 'n lumină
Splendida droștilor gramadă
Strălucesc pentru noi și curge,
Ca să te vadă, să mă vadă
Desprinde-ți Doamna Mea voalul,
Azi vom fi darnici, hai să fim.
(Scârșite birja, scârșite,
Și noi pălim și dărdăim.)

Ne-omoară dorurile, Doamnă,
Nicleând, dol pământeni, ca noi,
Nu s'au dorit așa spre culme
Și n'au fost decât noi mai goi.
Ni-e sufletul viață, rază,
Dar drumul ne e drum de șerb;
Avem un drept la tot ce 'n lume
Ne poate viața da superb.
Sunt Domn și Doamnă ești, dar tronul
Nicleând noi n'o să ni-l găsim?
(Scârșite birja, scârșite
Și noi pălim și dărdăim.)

TRAD. Is. TOLAN

P. LOCUSTEANU

... Și numai trei ani au trecut.

C'est que la Mort, planant comme
un soleil nouveau,
Fera s'épanouir les fleurs de leur
cerveau.

(La mort des artistes
Baudelaire - Les fleurs du mal)

O zi care zâmbia sub năvălirea neașteptată a unui soare cald, o zi ce părea o floare luminoasă aruncată de primăvară, spre a-și anunța sosirea.

Nu știu de ce primele zile de soare premergătoare primăverii, îți îndreaptă gândurile spre morți. E o duioasă dojană care adumbrește lumina veselă ce coboară din cer. Fără să vreau pașii m'au purtat spre locurile unde întâlnești morții cei mai dragi, spre anticari. Li întâlnești rânduți în împerecheri ciudate, acolo, în rafturile de pe cheiul Dâmboviței. Actualitatea îi exzilează brutal din librării și îi îngroapă fără nici o pompă la anticari. Odată am găsit un mort: Al Antemireanu. Era o carte, singura pe care o publicase acest admirabil temperament de cugătare în acțiune, modest discipol al lui Brunetiere. Cartea purta titlul: *Junimea și roadele ei*. Cine se mai gândește la Al. Antemireanu? Actualitatea devoră cu pasiune rânii cedul seu pe care îl secretează criticii anticipațiilor literare.

Poți sta ceasuri întregi în cimitirile de pe cheiuri. Pasiunii dulapurilor sunt așa de blânzi, așa de îngăduitori! Poți răscoli în voe rânduiala rafturilor, ei așteaptă cu privirea pierdută, așteaptă să madesgropi un mort.

Acolo, în unul din dulapurile anticarilor de pe chei, am găsit un prieten bun: P. Locusteanu. În trei ani amintirea strălucitei verve a lui P. Locusteanu s'a șters. Cărțile lui s'au strecurat, sugrumate de actualitate, din vitrinile librăriilor în rafturile prăfuite ale anticarilor. Odată cu pulberea prafului, tăcerea s'a așternut ca o piatră funerară.

Cine se mai gândește să reediteze ceva din Locusteanu? Dintr'un spirit de camaraderie putea să i se joace una din piesele lui la „Teatrul Național” iar la direcție teatru-

lui a fost și d. Victor Eftimiu, care datorează atât de mult lui Locusteanu. Dar ce serviciu mai putea face cuiva cel mort? Mai putea oare scrie articole elogioase de dincolo de mormânt pentru d. Eftimiu? Ce repede căutam să ne lepadăm o ipocrită mască prietenească!

Cartea ce am găsit la antiear „50 Figuri contemporane” am recitit-o cu un rar interes. Am găsit caracterizări vioaie, nuanțe sufletești fixate cu artă, sinteze morale strecurate în frazele sprintene, pline de culoare și de ritm. S'ar părea că Locusteanu n'a volt să facă decât grăbite comentarii desenurilor lui Iser, sau cum le numește „creionări care însoțesc desenurile lui Iser”. Fără să vrea, poate, P. Locusteanu a isbutit să creeze o serie întregă de portrete literare, iar în prefață a dat o lămuritoare explicație acestui gen literar.

Citeț un fragment:

„A face portretul cuiva, însemnează, după cei mai mulți, să vezi modelul așa cum îl vede toată lumea, sau, cel puțin, majoritatea contemporanilor și să izbutiești a-i așeza caracterele predominante, stabilite de bunul simț sau puterea de observație unanime, în perspectivă de artă, fără a le altera.

Eu cred însă, că a fi portretist însemnează să oglindești o personalitate în clar-obscurul fartezei tale, să-i păstrezi neatinse individualitatea și conturul, dar totuși să-i împrumuți, ceva din propria ta individualitate și o linie care e mai mult produsul viziunii tale profunde; ochiul tău de artist să străbată, ca razele X, prin carnea care da adesea contururi false, să găsești scheletul original și să faci ca formele exterioare să se pătrundă de seva realității sufletești până se vor deforma. În această deformare cred că constă opera artistică a portretistului complex, care revede natura și o reflectează ca s'o restaureze, — iar nu o fotografiază. Iată de ce Iser este un mare portretist și iată de ce eu nu sunt portretist.”

Dar verva cu scânteieri de ironie, imaginile pline de o savuroasă nouitate, toate vor fi îngropate în cimitirul de pe chei. Numai trei ani au trecut de la tragica curmare a unei existențe de harnică frământare și nici nu editor nu s'a gândit să reediteze pe Locusteanu. Se vor reedita Tănăseștii litera-

turii. Locusteanu va fi acoperit alături de Petică, Antemireanu, Iuliu Săvescu și Anghel de draperia funerară o uitării.

O, dacă în gândurile noastre s'ar strecura câte odată, ca o muștrare imaginea morților cari ne au fost dragi. . . .

PAMFIL ȘEICARU

UN CAZ CIUDAT.

Când eram june de tot, când lup-tam cu logaritmi încă, și publicam poezii amoroase sub pseudonim romantic, nici o carieră nu mi se părea mai ispititoare ca aceea de autor dramatic. Închipuți-vă numai o sala cu respirația tăiată de emoția dialogurilor tale, furtuni de aplauze care să sguđuie policandru din mijloc, și tu chemat la rampă, ac-lamat, devenit erou al serii, — ce răz-bunare pe mizeriile îndurate de la dascălul de ortografie și limba ro-mână! De atunci, agrementele car-rierii de autor dramatic nu au făcut decât să sporească; foiletoane în toate gazetele, fotografii în Rampa, caricaturi de Rossi, perspective de directorat la Teatrul Național, și chiar minunele venituri bănoase. Ho-tărît, fire albe s'au ivit precoce la tâmplă și totuși aveam de ce rămă-ne credicios ispitei din junete.

Cazul Dominic, m'a lecuit. Cunoșteam vag până acum rolul mașinis-mului în teatru, știam că în unele teatre civilizate sunt chiar scene turnante, știu că în bugetul fiecă-ruia se află unul ori doi mașiniști, și mai multe ajutoare. Dar în afara de acest mașinism în care unii re-gisori își pun atâtea trandafirii speranțe, mai afiu și despre exis-tența mașinării.

Nu în zădar se spune „a trage sforile între culise”. Această inde-etnicire, dată cu ipocrizie pe soco-teala oamenilor politici, e de tapt un produs al moravurilor... dra-matice. Cum altfel de cât prin aceste sfori se pot explica atâtea mistere, deopildă, o piesă bună a unui autor cunoscut, mușcăgâtă a în sertare, o piesă proastă a unui autor prost, jucată cu tâmbălan? Indeletnicirea mașinistrului sindica-lizat care operează cu cortina, scena, trapele, etc., e un fleac, pe lângă mașinaria cealaltă, unde operează directorul, actorul, criticul dramatic, claca, și mai ales confrății. Nu,

este o deosebire bine stabilită între mașinism și mașinării!

Să revenim dar la cazul Dominic. „Sonata umbrelor” a fost jucată la Berlin, și cu succes. „Succes” nu înseamnă că valoarea intrinsecă a piesei a crescut pe drum de la Bu-curești până la Berlin. Piesa e acei-ași pe care am citit-o, sau am văzut-o reprezentată la Teatrul Na-țional din Capitală, asupra valorii sale se poate discuta; pot eu avea o părere bună, poți tu avea o părere proastă. Succesul însă e altceva. El e în afară de controlul critizei. Există chiar, în potriva ei. Poți răscoli toate principiile de teatru, vechi și nouă, poți răsturna chiar valoarea piesei, dar dacă lumea se îngrămădește la casă, dacă sala e plină, dacă numărul represen-tațiilor crește, zădarnic te indigneai tu autor dramatic al unei piese mai bune dar fără succes, zădarnic tu critic național te miri cum s'au prostit nemții, zădarnic vociferezi la cafenea; publi-ul e stupid și pace, și el face succesul iar succesul se poate controla matematic. Aci nu mai in-tervin principiile elastice, nici subiec-tivismul criticului; succesul înse-amnă numărul reprezentațiilor.

„Sonata Umbrelor” s'a jucat de douăzeci de ori la *Neues Theater am Zoo*. Conrad Veidt a plecat cu ea în provincie, la întoarcere o va relua la Berlin. De prișor dar să cităm părerile criticilor Germani; am aci pe masă vre'o douăzeci, unele elogioase, altele cu rezervă, le am chiar și acele aspre, din *Vossische Zeitung*. Mai mult de cât acele toate vorbește credem numărul rep-rezintațiilor, și faptul că piesa a apărut în editura germană bine re-puțată Gustav Kiepenheuer, în tra-ducerea Dlui Max Hochdorf, fost profesor de literatura comparată de la Universitatea din Bruxelles.

■ Cred acesta un succes, mi-e in-diferent dacă e al lui Al. Dominic, și dacă autorul îmi e ori nu simpa-tic, succesul, se răsfânge asupra literaturii românești. Aceasta mă interesează. Aci însă intervine ma-șinării. Dominic, ori succesul său, nu se bucură de multe simpatii. Și atunci se face tăcere în pre-ă, se iro-nizează piesa, se compătimește naivii cari cred în numărul reprezentațiilor, se calculează cu creionul pe mar-mora mesei de cafenea, zecile de mil de mări pe care le-a cheltuit Do-minic pentru a-și face piesa ju ată...

Când vă spuneam eu, că în teatru mașinismul e nimic, pe lângă mașin-ării!

ION DARIE.

SERENADA DIN TRECUT

— Comedie istorică în 4 acte
de MIRCEA RĂDULESCU. —

O piesă istorică în 4 acte, în versuri, premiată de 2 ori de direcția generală a Teatrului Național, jucată în timpul refugiului la Iași și reluată acum la București, făcută și refăcută în răstimpul a 10 ani și despre care însuși autorul declară cu entuziasm în *Rompa* No 1288 că „e o lucrare desăvârșită”, trebuie să pasioneze în deosebi cercurile noastre literare. Dacă e în adevăr cea ce se spune, fericitul autor merită locul de onoare în Pantheonul genilor naționale; dacă nu, critica nu trebuie să devină complice publicului ce-a aplaudat „Di Granda” și cu același gust și același seninătate aplaudă serenadele și dansurile orientale ce vor să fie literatură.

Comedia istorică a d-lui Mircea Rădulescu pune în scenă figura lui Petru Cerel, fratele lui Mihaiu-Viteazul, care a domnit pe tronul Munteniei din Iulie 1583, până în April 1585.

Innodând faptele și mărturiile ce avem la îndămină, putem evoca destul de limpede, caracterul acestui domnitor aventurier: Un ambițios, crud, prădălnic, lipsit de orice scrupul moral, care a vinat până la moarte tronul Țării Românești.

Domnia și-a inaugurat-o prin tăierea a trei boieri: Mihailă Vornicul, Gheorghită Paharnicul și Dobromir, Banul Craiovei, și prin iscodire de biruri nemaipomenite până la dînsul. Fiind maziit, fuget în Transilvania, luând cu sine 400,000 galbeni din vistieria țării. (Bălcescu.) Alte isvoare spun că a plecat cu „43 care încărcate cu bani, scule și alte avutii”. Fiind arestat de Principele Transilvaniei i se confiscă toată prada: 125520 galbeni, 722 galbeni de aur, o pecete de aur în greutate de 240 galbeni, etc. precum și mărgaritarul ce l purta în ureche.

Cu drept cuvânt Xenopol se întreabă: „La ce jaf nemaipomenit a supus acest domnitor țara pentru a putea pe lângă marile cheltuieli la Constantinopol, plata uriașelor sale datorii, încă să-și adune o așa însemnată avere la ieșirea din Principat?”

Regele Henric III scrie ambasadurului său din Constantinopol: „Principele Valahiei, Petru, nu s'a purtat cum trebuia față cu oarecari cinstite și bune persoane, ca Abatele Strossi, medicul La

DUPĂ TREI ANI

— VERLAINE —

*Impingând poarta strâmbă și clătîndtoare,
M'am plimbat iar prin acea grădiniță
Ce blând scăldată'n răsărit de soare,
Zmălțase toate florile cu câte-o lumință.*

*Nimic schimbat. Am văzut tot. Bolta cu vită
Și jilfurile de răchită lângă apa jucătoare...
Bătrân avuzul în făsnirea lui șovăitoare
Plîngea acelaș murmur argintiu într-o șuviță.*

*Mal tremurau toți trandafirul. Tremurau
Și crinii mari ce mândri'n adieri cădeau înțai,
Am cunoscut ori care dintre ciocărlil pe mersul ei*

*Si am regăsit tot în picloare statula Veledei,
Al carei ipsos se cojește subț alei.
— Plăpîndă, în mireasma fadă a rezedei.*

Trad. CORNELIA ȘERB.

corde și alții, cari i-au împrumutat bani la nevoile sale” și cere a se plăti datoriile din averea lui Cerel.

De asemenea ambasadorul De Maisse se exprimă astfel despre maziirea Voievodului Petru: „Nenorocirea în care se găsea, îl venise prin răul sfat și prin marea cruzime pe care o arătase către poporul său”.

Faptul ca unchiul său, Marele Vistiernic Jani Cantacuzino, a fost numit Ban al Craiovei, de către Mihnea II, vrăjmașul de moarte al lui Cerel, iar fratele său Mihaiu, ispravnic de Mehedinți, arată că și dînsul au contribuit la căderea lui.

Ce pacoste trebuie să fi fost Cerel pentru țară, dacă însuși fratele lui s'a lepădat de dînsul!

După crederea sa, timp de 5 ani, Cerel uneltește ca să-și recapete tronul. Mihnea II, spre a scăpa de un rival atât de încăpăținat, făgăduiește vizirului atîția bani, căți vor putea duce 600 cai. Făgăduiala fiind împlinită cu prisosință, Cerel este gătuif și aruncat în mare.

*

Cerel al d-lui Mircea Rădulescu istoricește este fals conceput, iar din punct de vedere artistic neîsbit.

În actul I îl vedem la Constantinopol înconjurat de o droaie de

prieteni: poeți, pictori, sculptori, maeștri de scrimă, etc. Între aceștia mai erau atașau Berthier și un model, Bianca, o frumusețe italiană, care pe lângă altele știa „cu grație să joace faimosul dans depăntec” și pentru care Cerel, — văzând-o în costum de baiaderă, — se hotărăște repede să scrie „erotice sonete în loc de imnuri sfinte”, căci în acele momente el era un fel de pocăit, care scria numai „pentru Dumnezeu”.

În sfîrșit, se mnalul mult așteptat apare:

„La Candili, în larg; S'a înălțat stindardul pe virful de ca'arg”. — Era numit domn.

Atunci Petru înalță ochii la Cer și declamă, după aprecierea prietenului Pugiella „o magistrală odă”. E vestitul „Imn către Dumnezeu”. Nu știm dacă e tradus direct din limba toscană, dar în afară de extrema sa lungime, alte calități poetice n'are.

I se prezintă apoi mai mulți boieri, cărora Cerel le împarte pe loc demnitățile cele mai deseamnă și încheie actul, făgăduind lui Berthier să facă din Țara Românească „O mică Franță”.

În actul II, facem cunoșță cu Doamna Maria, a lui Petru Cerel, care dă 10 replici, foarte raive, într-o singură scenă, apoi dispare cu totul din acțiune. În schimb,

Marga, fiica Spătarului Miriște, după care e grozav de aprins Paharnicul Gheorghită iubește în taină pe Cercel și tot așa, este iubită de dînsul.

Gelos, Paharnicul, unit cu Banul Dragomir, răsvrătește pe boeri, porniți împotriva Domnului din pricina birurilor și a serenadelor, pe care prietinii streini ai lui Cercel, le cântau noaptea pe sub ferestre, învîrtind capul jupînițelor.

Boerii se pun de pândă și surprind pe însuși. Petru în grădina Spătarului Miriște, conducând banda cântăreților nocturni.

La întrebarea precisă a Spătarului:

„Măria ta aici? În frunte, c'un stol de venetici,
Cântând din cobză pe-la muleri streine?”

Petru răspunde alături:

„Eu am venit, Spătare, ca să vă luminez!” Apoi simțind probabil, că replica nu e tocmai convingătoare, asvirle, fără însă a răspunde la chestie, pe nerăsuflăte, o tiradă de 40 versuri de câte 13 picioare, în care vorbește de baluri, de umeri goi, de serbări venetiene, de ritmul menuetului, de renașterea științei și splendoarea ărilor.

Bieții artiști, cari joacă pe boierii! Penibilă situație!

Noroc de Paharnicul Gheorghită, care desigur, ca orice om de bun simț, nu admite atîta vorbărie în r'o afacere de tot lîmpede și se repede la domnitor. Urmează un duel, iar Paharnicul, lovî mortal de Cercel, căde pe spate.

În actul IV, Cercel apare cu totul desurajat. Se plînge că vîstieria țării este secată, că nu are cu ce plăti creditorii și că e obosit să lupte cu o lume care nu-l pricepe. Boierii îi cer să îndepărteze pe veneticii cari s'au pripăsit în țară, dacă voește să mai rămână domn. Ce cel aruncă atunci boierilor un șir de însușite grele, absolut deplasate, dintre care mai nemeritată mi se pare aceasta:

„În loc de jir și ghindă, v'am dat mărgăritare!”

Vom vede mai la vale ce fel de „mărgăritare” înțelegea să le deie Cercel. El spune boierilor că preferă să părăsiască tronul decât să

A NINS...

*A nins... și sub ninsoare
Pământul par-că-l soare
Și de-albiclunea rochi
Ce poartă, te dor ochii...*

*Ce mici și negri acum
Sunt oamenii pe drum!
Imi par că au, de-aici,
Picicare de furnel...*

AL. VIȚIANU

le facă pe plac. Atunci boerii p'eară să se închine lui Mihnea, care tocmai înainta asupra Tîrgoviștei.

Cercel își ia rămas bun dela Marga, spunându-i hotărît:

„Eu între voi de-acuma n'am ce mai căuta”.

Anoi încărcându-se cu meșterii streini, în rădvanele pregătite în 5 minute, pleacă din țară, fără să iele vr-un ban, ba încă uitînd în grabă și pe Doamna Maria, cea, ce nu e de mirare, căci poezii doar sunt mai totdeauna distracți.

Desigur că acest Cercel nu mai seamănă cu cel istoric: E un vizitor foarte naiv, desinteresat, nevinovat ca un porumbiel, care ucid cavalereste, în luptă dreptă pe paharnicul Gheorghită și părăsește pentru totdeauna o țară, care nu l-a înțeles, s'rac l'pit, neavînd măcar de unde plăti 2000 cruzi Abatelui S'rossi, care-l reclamase lui Henric III!

Din acest punct de vedere, d l Rădulescu, deși aminteste toate amănunțele istorice (Fondăra, Mislea, Imlul către Dumnezeu, etc) totuși ne prezintă un Cercel fundamental greșit cu privire la caracter. D-sa face dintr'un înșelător ordinar, abuziv și hr'păreț, așa de bine caracterizat de însuși Henric III și de ambasadorul De Maisse, un erou, un vizionar, o „floare născută prea devreme!” Și acesta e primul mare cusur al comediei sale istorice.

Poate un autor să nu țină seamă de adevărul istoric în alegerea amănunțelor dramatice, dar nu-l este iertat să schimbe caracterul istoric al unui personaj, căci atunci am admite că ni este îngăduit să facem din Neagoe-Basarab,

depildă, un fel de Vlad Tepeș și d n Alexandru-cel-bun, un Lăpușneanul!

Dar d l Rădulescu ține cu orice preț să facă din Cercel o figură măreață, care luptă să introducă în 'un mediu barbar „occidentalismul civilizat”. Cum? Umplînd peretii cu zugăveli și răscoțile cu s'atui; învățînd fetele să citească madrigale și să joace menuet, iar bărbații să instruneze chitara, să cânte serenade pe sub ferestre și să se omoare în duel. Aceasta este concepția despre civilizație a lui Petru Cercel. Acestea sunt „mărgăritarele” ne cari „în loc de jir și ghindă” le a aruncat acestui popor îngrat!

Dar ca să nu se creadă că exagerăm, vom face câteva citatii. Se va vedea că Cercel al d lui Rădulescu nu e omul serios, în luptă cu mediul retrograd pentru o idee sănătoasă; ci e un biet dement, care-și merită soarta.

Iată ce l spune Margel:

„Maestrul Puglietta o s' le n'vete carte
Și al s' citești Sonete, ca popa
din Pesalire!”

„Amicul Strapafola
Va învăța la curte cu-ând pe jupînișe
Și jupînișe jocul ce-l zice menuet!”

Boierilor le dă ordine cu privire la serenade:

„E-un obiceiul aceasta din țările-apu-sene,
Și fiindcă sunteți astăzi cu toți strînși
în sobor
Aș vrea să vă deprindeți cu obiceiulilor.
Căci ce știți voi din viață, decât să bateți pcarca?
Cîntați voi vreodată vre-o stantă de P-trarca?
Cîntați voi sonete? Știți voi ce-l un rondel?
Văzută-ai voi vre-o pînză de maestrul Raphael?
Nimic, nimic... voi nu știți să țineți o chitară;
Cu spada și floarea nici unul n'ați luptat!”

Iar lui Benedetto îi poruncește:
„Maestre Benedetto, să faci cu dînsii scr mări!”

Să mărturisim cîntă că un prinț, cu un program de guvernămînt așa de copilăresc, nu putea să fie protejatul Franței, al Papii și al republicii Venetiane și nici nu

putea să fară din Țara Românească „o mică Franță!”

Cercel al d-lui Rădulescu, privit bine, cade în ridicol și acesta este al doilea mare cusur al piesei.

Să zicem ca d-l Rădulescu: „Poți fi savant extraordinar, istoric mare, dacă nu posezi meșteșugul teatral, nu poți izbuti în teatru” (Rampa, articolul citat).

Noi credem că e li-să de meșteșug a introduce într-o lucrare dramatică perso-agi, cari nu numai că nu slujesc acțiunea, dar o complică fără folos, cum e cazul cu Doamna, rămasă uitată și de Cercel și de autor, nu însă și de spectatori.

Tot li-să de meșteșug e a scrie scene imposibile ca acela în care boierii pun pe Cercel să aleagă între domnie și pretinsul „vis de artă” intrupat în prietenii streini. Boierii s'au bine că în acele momente Mihnea vine spre Tîrговиște într'alt în domnie de Sultan, că totul e de prisos și că rămînerea Domnului în scaun nu depinde de dînsii. Așa încât spusele lui Cercel:

„Aș fi roșit o vorbă și-aș fi putut rămîne, nu pot convinge decât doar pe spectatorii analfabeți.”

Dacă însă meșteșugul teatral constă în a scrie o piesă, în care un act întreg e de prisos, atunci negresit că d-l Rădulescu posedă meșteșugul teatral. În adevăr: Lăsîndu-l la o parte, piesa nu va pierde nimic, ci poate dimpotrivă.

Dacă meșteșugul teatral este a vîna succesul prin orice mijloace și mai ales prin mijloace laterale, atunci desigur „Serenada din trecut” are mult meșteșug: Cîntece de gitară și mandolină, dansuri orientale, serenade la miezul nopții, dueluri, triluri de privighetoare, efecte de lumină, doine din fluer între culise — iată lucruri menite a entuziasma sferile superioare ale teatrului.

Și suntem siguri că entuziasmul ar spori și mai mult, dacă Boloboc, depildă și-ar face un pântec mai mare, iar Straparola ar reuși să mai des încă vorba lui de spirit:

„Pre legea mea,

Nimica nu-i mai dulce, decât o narghilea!” Se pare că întreaga lucrare, scrisă în versuri foarte corecte, însă groaznic de banale și prozaice, se adresează în deosebi acestor sferi superioare.

Lojile și stalurile vor înțelege desigur că Serenada d-lui Rădulescu nu e pentru ele.

CONST. IORDĂCHESCU.

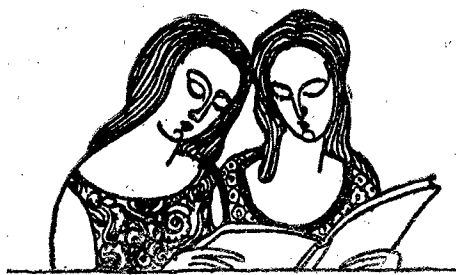
CORTINA LUI RESSU

Voit am întârziat această cronică așteptînd amuțirea activității. O judecată politică s'a înfăptuit între banchete și injurături. Cortina a fost scoasă! E mai proastă ca zugrăvellile oribile de pe cortinele neartistice cu care se împacă de atât timp publicul? Nu!

Bănuiau zelosii politicieni că sunt competenți în Artă — sau că faptul că unui mare pictor cum e Ressu — nu i se poate da o modestă comandă fără ca pedeapsa să urmeze mai dârje de cât pentru ori ce permis de sodă caustică? Cine știe. Noi vrem în artă să nu facem politică — dar nu ne putem opri de a constata de câte ori posibilitățile politice încălcă acest domeniul sfânt. Judecarea cortinei — o puteau face experți cu consacrare mondială, de pildă francezul Maurice Denis sau Reinhard — dar atunci poate că domniile ce se mesteacă în artă fără rost ar fi fost stingheriți. Și totuși arta își are dreptul unui ritual care împiedecă sacrilegiul. Deci dacă Ressu a fost contestat și judecat — să ne amintim că și alții au suferit pentru adevărul frumos — și Manet și Wagner — și bietul Eminescu care căt era înțelept fusese socotit nebun și abia marele Maiorescu poartă gloria de a-l fi reabilitat punînd geniu lui Eminescu lîncă al lui Bodnărescu.

Dar să lăsăm exemplele ilustre. Ressu e din artiștii de care se va mai vorbi în artă — și pictura lui păstrează drept de apel la curțile viitorimei. În schimb cine judecă pictura cu care domnul Costin Petrescu umple pentru milioane catedrala încoronării? Cine judecă nu pânza de teatru cîzidul sortit unei amintiri înalte? Și despre talentul d-lui Costin avem convingerea personală că nu există — ba mai rău chiar — că e egal cu felul în care cortinele teatrelor de provincie sunt zugrăvite. Dar lăsăm această părere personală. Gîndim ce ar fi fost un teatru decorat de Grigorescu — ca să dăm plastic publicului dovada de ce a pierdut — din amestecul politice în artă — în alte vremi — dar pentru asta ar trebui ca cei ce își iau răspundere în posibilitățile artei — să nu fie numiți pe merite politice și să nu fie călăuziți de schimbări de opinie — ce la comandă făcute amintesc țărătura. Artă și credință iată tot ce poate să judece, iată ce va rămîne.

A. M.

Cărți și reviste

STRINDBERG. *Le Monde Nouveau* An IV. No. IV.

Scandinavia a dat literaturii universale, un larg tribut în secolul XIX-lea. Strindberg apare însă printre compatrioții și contemporani săi cu dimensiunile unui uriaș. Acest Creator extraordinar — spune dl. L. Blumenfeld în studiul publicat în acest număr — a născut opera sa cu durere. De aceea dînsa poartă stigmatul unei suferințe ce rămîne lectorului neuitată. Cu toată pasiunea lui Strindberg pentru literile și spiritul francez, el rămîne după cum spune Carlyle, un produs al culturai anglo-saxonă. De alifel firea violentă și sălbatecă a „fiului servitoarei”, aminteste frapant temperamentul lui Carlyle; același asprime, același vervă sarcastică și adeseori dureroasă.

Pentru a înțelege mai bine amărăciunea care i-a otrăvit viața, e bine să amintim că în Stockholm literaturii nu trăiesc bine decât dacă sunt aserviți statului. În această țară disciplinată, fiecare om e marcat de un titlu, și considerația sa e în raport cu aceste titluri, care amintesc întrucîtva fetisismul germanilor pentru calificative universitare, doctorate, agregate, etc. etc.

E de închipuit astfel ușor, ce-a avut de suferit în acest mediu un temperament rebel și efervescent ca al său. Toate marile talente din aceste mici țărișoare, Ibsen, Bjornson, Bang, Hamsun și Hansson s'au înăbușit ca și Strindberg, din lipsă de spațiu. De aceea ca niște insurgenți, au trăit viață de exilați în propria patrie, printre compatrioți. Olla Hansson nu scria oare? „Pentru cei cari doresc să respire larg, e greu să rămână acasă. Noatelia străinătății se impune tuturor. Eu singur, trăiesc de 25 ani în exil și sunt nevoit să scriu în limbă străină. Dar exilul era și mai mare cînd eram acasă.”

Exilat a fost și Strindberg în propria patrie. Născut la 1849 la Stockholm, purta în vine sînge finez și

lapon. Fiu al unui băcan și al servitoarei sale — a simțit toată viața fierbând sângele servitoarei, cea ce a fost poate cauza firei sale revoltate. Acest spirit de revoltă îl împinse mai întâi spre cel mai vehement romantism. Ispitit de magia antică, studiază opera lui Svedenborg cu visul să-l întrecă. În acest timp descopere pe Cernisevski, romanierul rus, autorul *Rușiei subterane*. Această împrejurare aduce o nouă orientare preocupărilor sale, pe care o desăvârșește influența lui Nietzsche, Brandes care le-a dat posibilitatea să se cunoască prin scrisori, a făcut încă odată dovada celei mai limpezintuiții; cele două genii se înțelegeau, se asemănau, se egalau. Se știe că Nietzsche, care visa să fie tradus în franțuzește, a scris în acest sens lui Strindberg care se afla în acest timp la Paris. Autorul *Domnișoarei Iulia*, îi părea lui Nietzsche indicat să-i traducă opera în franceză. Strindberg, deși familiarizat cu limba franceză, și deși compusese în această limbă studiu asupra „Relațiilor între Suedia și Franța” s'a dat înlături dela această operă. Obstacolul pentru el era că nu putuse găsi un bun scriitor francez care să revadă și să corecteze traducerea. Era nevoie pentru aceasta de 1000 lei, și cei doi oameni de geniu nu puteau să și-i procure. . . .

Din aceste amărăciuni, care veneau să completeze spiritul său revoluționar născut, a eșit la lumină o operă violentă și pesimistă, unde blestemele sunt impregnate de spiritul biblic.

În genere sunt adunate operele sale teatrale: Maestrul Olaf, Domnișoara Iulia, Tatăl, sau romane ca Axel Borg, Inferno, Confesiunile unui nebun. Dar cele mai desăvârșite romane, și acelea tocmai de care se vorbește mai puțin, sunt fără îndoială *Hemsörne* și *Hansboudet*. Amândouă aceste romane au ca decor Arhipelagul din fața Stockholmului, descrise cu o acuitate de viziune și ureche care nu și-a mai găsit încă seamăn. Flaubert ar fi iubit aceste două cărți unde impersonalitatea e dusă la desăvârșire. Viața păsărilor de mare, n'a fost niciodată descrisă, cum trăiește în aceste cărți.

În Strindberg, se rezumă astfel prototipul geniului blestemat, disprețuit și respins de marea mediocritate a mulțimilor și de ipocrizia burgheziei stupide și sinecuriste.

VÂRSTA CRITICĂ. LA ACADEMIA DE BELE-ARTE. L. Rennaissance de l'art francats et des industries de luxe An 6 Nr. 2.

Tablourile trimise de la Roma, de către pensionarii Vilei Medicis au înspăimântat și alarmat Academia de Belle-Arte. Tinerii premiați trimiși să se desăvârșească la școala marilor măestri italieni, nu au provocat foștrilor profesori decât desiluzii, „Căci nu au trimis lucrări monstruoase în spiritul școlilor streine, neo-arhaice”. Acesta e refrenul maestrilor scandalizați de lucrările tinerii generații de artiști. Întru apărarea acestora, cunoscutul critic de artă, și care nu poate fi învinuit de exagerat modernism — Arsene Alexandre, — scrie o călduroasă pledoarie. E pledoarie pentru cei tineri, și rechizitoriu pentru Academia și institutele, mediocrizante. Povestea acestor școli oficiale, e întotdeauna respingerea talentelor robuste și îndrăznețe și protejarea mediocrităților care nu îndrăznesc să lucreze decât cu vechile rețete. În deobște, bunii elevi rămân mediocrități până la moarte și opera lor e inexistentă în istoria artei. Nu a făcut oare scandal, la institut, până și clasicul Ingres, în perioada sa florentină? Aceasta e povestea tuturor Institutelor de artă oficială, și se repetă la Paris, ca și în Japonia, unde școala academică dela Tora nu a putut depăși școala populară dela Ouky-yo-yé. Dela un capăt al lumii la celalalt, în domeniul literaturii și artei — uneori chiar și în domeniul științelor exacte — nu se vor vedea decât rar de tot maestrii, reali și impostori, declarându-se mulțumiți de opera acelor elevi care nu-i imită, sau care îndrăznesc să gândească altfel.

De fapt Academia de Belle-Arte, plângându-se de lucrările elevilor trimiși la Roma, își dă singură vot de blam. Căci ea în definitiv a acordat premiile. Și aci se naște o dilemă. Ori n'a știut prețui când a premiat, și elevii erau simple mediocrități fără talent și fără temperament deosebit; așa că în acest caz vina revine comisiei ce n'a știut deosebi bobul curat de neghină, ori premiații au într-adevăr un talent, și meritau să fie trimiși la Roma și atunci este imposibil ca toți, imediat ajunși acolo, să-și fi pierdut și talentul și dragostea și temperamentul, și să fi devenit triste mulțimi.

Mai ușor de explicat acest fapt, e prin noua orientare a artei.

Elevii nu-și mai recunosc măestrii.

Se îndepărtează de ei, se instrăinează, au altă concepție de creație. Și atunci nu elevii sunt de vină. Vina o poartă Academia de Belle-Arte, ce trebuie transformată și prelucrată dela temelie.

Am subliniat procesul, fiindcă nu e localizat numai la Paris. E tot atât la ordinea zilei, și la București, și la Iași, și pretutindeni unde există drept învățători, maestri ruginiți.

ROBIREA SUFLETULUI. Ion Agârbiceanu. Ed. Ardealul, Cluj — preț 15 lei.

În scrisul părintelui Agârbiceanu se deslușește o evoluție; îndepărtarea treptată dela realism către literatură cu o adâncă semnificare etică. Cele treisprezece povestiri, tipărite frumos cum numai în atelierile din Ardeal se obișnuiește cu toată sărăcia materialului grafic; ne desprind dela realitatea cotidiană, pentru a ne duce într-o lume idealizată. Nu sunt povestiri cu morală. Într-aceste nici marele Tolstoi nu a reușit întotdeauna deplin. Sunt simple povestiri din care morala se desface nesimțit, fiindcă ea stă în însuși sufletul autorului. Nu-mi pot închipui prozatorul ardelean ducând la capăt o Carte de crudă și neiertătoare analiză sufletească — întotdeauna va sfârși prin a reabilita și ierta eroul, prin a face binele să triumfe, fiindcă în această generozitate stă tot echilibrul său firesc. Pentru acei cari și în literatură prețuiesc înaintea oricărei alte virtuți; perfecțiunea de formă, stilul desăvârșit, acea sterilă căutare a perfecțiunii care a înăbușit în *La tentation de Saint-Antoine* sau în *L'Education Sentimentale* geniul lui Flaubert — ar fi de recomandat lectura admirabilei povestiri *Vanitas*. E tragedia mesterului care vrea să construiască singur, fără ajutorul nimănui, minunea pe care nimeni n'a mai făcut-o.

PERSONALITATEA. F. Aderca. Cu o prefată de C. R. Radulescu Motru, București.

Numele Dlui F. Aderca, îmi evocă o amintire înveselitoare din anii de liceu. Era epoca de glorie a poeziei minulesciene. În iubitile noastre de adolescenți, nu uitam să amestecăm câte-va refrenuri sonore:

„Eu știu că ai să mă uiți chiar mâine,
Dar fiindcă azi mi te dai toată etc etc.”

Sau:

„Am ars miresme-otrăvitoare,
În trepieturi de argint . . .”

Cam în acel timp, de la Craiova venise în vitrina librărilor o broșurică timidă, cu *Versuri* semnate F. Aderca, versuri în care „Popovici” rima eu „aici”, sau așa ceva.

Această nouă poezie a suprimat în scurt curentul minulescian din școală. Un semestru întreg, — cum în clasă se aflau vre-o trei Popovici; Alex I, Alex II și Popovici Emilian — toți colegii se molipsiseră de o adevărată contagiune poetică, ce consta în căutarea de rime ad hoc la cei 3 Popovici, — aici, popici, aici, șorici, calici, opinci, și altele, care nu se pot scrie. Din acești ani de adolescență, și din motive extraliterare, numele dlui Aderca, imi rămăsese astfel de veselă memorie.

De închipuit ce surpriză a însemnat volumul de impresie proaspătă și viguros scris, care se intitulează „Domnișoara din Str. Neptun.” Era o carte nouă, plină de făgădueli. Critica s'a grăbit să sublinieze aceasta. Dacă nu mă înșel și d. Ibrăileanu, a simțit nevoia să părăsească făcerea, și să semnaleze noul talent.

Al doilea volum — Țapul — l-am deschis dar cu nerăbdare firească. L'am închis însă la prima frază a capitoului al cincilea, care suna:

„Oprit, cu pălăria în cap și-n mână „Cu umbrela umflată și plină de noroi, în mijlocul unei odăi: unde, poziția mea deveni critică, de'ndată ce rațiunea anterioară acestei întâmplări „își recuceri imperiul”.

M'am oprit și am închis cartea, din respect pentru limba literară pe care n-ia creiat o Eminescu, Carageale, Creangă. Delavrancea și Sadoveanu.

Printre cornițele răsucite ale Țapului, apărea irezistibil autorul înveselitor al poemei cu „Popovici”. . . Și în cartea reeditată după zece ani, „Personalitatea” are același dispreț pentru sintaxă:

„Originile Matematicilor se găsește în Imperfecția Creerului uman. etc. (ppg. 31). Noi Carl nu revoluționăm limba maternă, Carl nu scriu cu entuziasm despre „ideile fundoeene” ca despre „Concepția kantiană” — zicem: „Orginile se găseșc”, sau „Originea se găsește”.

Dar de această dată, n'am mai închis cartea, am dus-o până la sfârșit. Cu toată Confuzia din Care străbate autodidactismul — e o carte bravă și plină de idei ingenioase și tinerești. În prefață, autorul spune că a scris cartea cu 12 ani în urmă, adolescent și elev de liceu încă. Toate slăbiciunile devin astfel scuzaibile, iar cartea și ideile apărute cu juveni curaj, sunt și mai prețioase. În vremea când antisemitismul cuzist, contagios, degenerase de la „Naționalitatea în artă” la pu-

mnii, la incursiuni studențești în Târgul Cucului, la geamuri sparte și la scandalurile sistematice care făceau imposibilă reprezentarea dramei lui Ronetti Roman, — cartea dlui F. Aderca, era o protestare bărbătească și o încercare lăudabilă pentru vârsta și cultura autorului, — de a dărâma cu argumente științifice și critice, aburdele teorii ale profesorului monoman din Jași.

Astăzi, cartea e însă un anacronism. Cine mai discută valoarea lui Spinoza, Heine, Brandes? Faimosul antisemit de la Jași a fost redus, ori s'a redus singur, la rolul de ghidus epigramist al Camerii. Astfel, *Personalitatea*, poate însemna pentru autor, un izvor de melancolice reverii și de întoarcere la adolescența ce nu se mai întoarce. Poate însemna încă un document, pentru vre'un târziu cercetător, ce ar vrea se afle cum s'a reacționat odinioară la antisemitismul cuzist; cititorului actual nu-l apare însă de cât de un neînsemnat interes. Caracterul polemic al cărții, căzând odată cu neantizarea obiectului; rămâne materialul pur critic, stințific al lucrării. Ori acest material deși presărat de idei originale și uneori ingenioase, se resimte de cultura incompletă de pe timpuri a autorului, e fără sistem presintat și cartea nu e citită până la sfârșit, de cât din pură curiozitate.

De la d. Aderca, așteptăm să rela firul întrerupt cu Dșoara din Str. Neptun.

TĂCERI IMOBILE. *Versuri de Scharlat Chalimaki și poze de Zamfiropol Dal.* fără preț și fără editură.

Rare ori se întâmplă celor ce împărechază cuvintele, să găsească în grotesc liric pentru a mai înveseli meseria de recenzent, Nici un marginalar nu scânteiază, nici un vers nu iluminează capriciul milionarului poet. Hârtia e foarte bună dar prea groasă, — desenele foarte proaste — și versurile întrec desenele. Rămâne o singură calitate; — volumul e rar, tirajul restrâns, pentru „elita”. În timp ce soldații români mureau în nămolul tranșelor, tânărul și bine înzestratul poet făurea poezii în care abundă fără sens, cuvinte în care crede idei fiindcă sună găunos. În fond pe d. Calimachi l'a apucat poezia ca o boală, cum pe alții îi apucă gripa sau colicile. În această direcție rețineți-vă răsuflarea și ascultați o probă de făcere sgomotoasă.

„Nervii mei au făurit lumii
o tragică și nouă armonie.
Zăbind

am vrut să smulg orchestrei
revoltate
sunetele
roșii negre, ale cântului
ascuns.

*Insă un Sunet prelung, surd
și*

*banal
a fost chinul tragic mutilat
al armoniei
sonorelor mele gândiri
mai schimonosite
decât*

*vi brațiile tăcerei
erau
unde tremurătoare
ale suetului surd banal
și*

*orchestra revoltată surădea
fermecător
armoniei
crepusculare
viltore.*

*Surădea
orchestra revoltată și
păgână
Și tragică și nenăscută armonie
ucidea
lumina nervilor mei.*
Milano, 1920.

Pag. 16 op citat.

Nu l degeaba străbunii recomanda unor anumiți scriitori să-și curețe viscerele cu eleboriu. D. Calimachiu are o curată apendicită poetică — diagnosticată de însași sunetul surd și banal — ce iese din sonorele gândirii ghiorțăitoare. Și acum de ce răutatea mea iubite cetitor pentru divagațiile dlui Calimachii și pentru măzgăirile dlui Zamfiropol — de ce nu le-am lăsat în tăcere imobilă? Pentru că nici un tribunal nu ar da interdicția bogătașului, ce face lux cu hârtia azi când și în România-mare, ca și în trecut; adevărații scriitori trag neagră mizerie — de coadă — mai chinuitor decum dl Calimachii își trage muza de ciuf.

I. S.

II Convegno

Cea mai bună revistă italiană de literatură, artă, cărți și idei destinată marelui public

Director **ENZO FERRIERI**

Printre colaboratori numără cei mai buni scriitori italieni:

Cesare Angelini, Paolo Arcari, A. . . , nio Baldini, Massimo Bontempini, Benedetto Croce, Mario Casotellaa Donadoni, Luigi Ercole, Giovanni, Gentilo, Piero Yahier, Carlo Lion. Eugenio Levi, Matteo Marangant. Giovanni Papini, Alfredo Panietii Luigi Pirandello, Giuseppe PrezzoE, ti Giusenpe Raimondi, Luigi Russo, Fni derigo Tozzi etc.

Abonamentul
(12 fascicule) pentru străinătate 50 lire
Redacția și Administrația: Milano, Via Canova 250

Cronica mărunță

Cu acest număr, „Gândirea” încheie primul an de existență. De prisos să înșirăm aci străduințele noastre, dificultățile cu cari am avut de luptat și mai ales realizarea, numai parțială, a tuturor proiecte cu care pornisem la drum. Din comparația primului număr tipărit acum un an cu cele mai recente, lectorul își va putea face o justă părere — și poate părerea și-au făcut-o cititorii noștri de mult, căci cum altfel am explica triplarea tirajului în mai puțin de un an?

E vorba însă să facem mai mult. „Gândirea” devenise prea mică pentru a putea cuprinde sub moderația ei acoperiș atâtia prieteni cu cari am pornit la drum și cari ne-au venit mai târziu. Vom mări numărul paginilor la 24, cu începere de numărul viitor, vom adăuga un supliment artistic, vom înființa rubrici noi, vom urmări mai atent și cu mai multă sistemă mișcarea literară și artistică din țară — și acea de peste granițe. Prețul exemplarului va fi de acum înainte 5 lei. Dar cu aceasta nu vom plăti decât abia costul tiparului și hârtiei.

De aceia cerem cititorului o jertfă dacă se poate numi astfel abonarea la revistă. Abonamentul pe un an e o sută de lei, mai puțin cât se plătește pentru două bilete la Operă într-o seară. Dar abonându-se, cititorii ne vor da puțină să realizăm mai mult de cât ne-a fost posibil până acum. Suntem nevoiți să aducem și pe alocuri să suprimăm, trimiterea revistei pentru vânzarea cu numărul. Mulți depozitari și-au dovedit neonestitatea într-un an, mulți s-au mulțumit să ceară mărirea numărului de exemplare ce primesc, întârziind să-și achite computurile. E destul să amintim că avem

de încasat astfel peste 50 mii de lei. Câte îmbunătățiri am fi putut aduce cu aceasta sumă, când și din sărăcia noastră am adus atâtea?

N'avem alți prietini și alți susținători mai buni, de cât cititorii noștri. Sunt mai numeroși de cât am sperat-o. Să ne ierte mărturisirea mizeriilor de mai sus, ne-am ferit întotdeauna a le face publice. Dar în dosul realizărilor, e întotdeauna multă trudă, multe dificultăți, multe jertfe și adesea am cunoscut ceasuri de desnădejde, când ne îndoiam că vom mai avea cu ce plăti tiparul numărului ce vine. E bine să le cunoască și cititorul acestora.

Li rugăm să se aboneze.

Abonații anului expirat cari sunt în întârziere, sunt rugați să ne trimită imediat sumele de drept.

Abonamentul pe un an 100 lei, pe jumătate de an 50 lei.

Mandatele postale se vor trimite pe adresa: Administrația revistei „Gândirea”. Calea Regele Ferdinand No 38. — Cluj.

Lucruri puțin plăcute despre noi se scriu îndestule în țările aliate. Ba unora nici nu e nevoie să se scrie pentru a ne zugrăvi în negre culori. Sunt îndestule imaginile trucate, ca unele filme de cinematograf.

Astfel am avut anul trecut prilejul să vedem un frumos album de propagandă iridentă maghiară, tipărit la Londra. Pe cincizeci de pagini, hârtie cietată, aproape, o sută de admirabile fotografii din Ardeal. Oraze, stații, biserici, stațiuni balneare, uzine, fabrici, drumuri pitorești în munți — minunate imagini perindate, care ademenește închipuirea ca într-o țară de basme. La sfârșit o singură pagină cu două fotografii își ajunge cu prisosință scopul de propagandă și de faimare. E fotografiat de o parte o ceață de citi-va laești de alta un bordei mizerabil, și dedesubt scris — „Cuceritorii de astăzi”.

Nu mai era nevoie nici de dolaențe, nici de dialectica statisticilor pentru a ne discredită definitiv publicului englez.

Ce opunem acestei propagande? ar fi rășinos să recapitulăm, deși milioane s'au cheltuit fără număr și trei ani comisiuni îndopate cu diurne și misiuni, au cutreerat occidentul, sub cuvânt ca ne apară drepturile în fața streinătății.

Dar nu numai că n'am știut să desmălmăm noi, calomniile care au reușit să împământenească în apus legenda mai tări orientale, unde bășinași umblă goi și desculți și privesc cu spaima, ca în gravurile din coloniile africane, când trece un automobil pe drumuri aproape impracticabile. Nu numai atât. Călar atunci când vre'un străin binevoitor, a descălecat pe aci și cercetător mai obiectiv s'a convins, că suntem mai puțin nemernici decât ne zăgrăvesc rauvoitorii, chiar atunci n'am știut să folosim pleoavarile generoase ale acestor prieteni, care au venit singuri la noi.

Un american, Charles Upson Clark dela Universitate din Yale, ne-a cunoscut acașă, și convins de dreptatea

cauzei românești, cucerit de ospitalitatea ce-a găsit aci în călătoria sa, a scris o carte *Greater Roumania*, care ne reabilitează în ochii americanilor.

Nu e o broșură de propagandă, e o pledorie isvorată din cele mai desinteresate sentimente. Editorul american al cărții a făcut însă o proastă afacere. Nimeni nu s'a interesat de răspunderea ei, în afara de românii din Cleveland, care adeseori singuri au ținut piept campaniilor de calomnie. Guvernul român n'a găsit de cuvința să răspundă volumul. Noi ceștia de acasă, nici n'am semnalat apariția printr-o recenzie oarecare. Cartea care era o faptă bună s'a îngropat în tăcere.

Și se spune că autorul are pregătit un al doilea volum... Cum editorul nu mai e ademenit să recidiveze cu a doua experiență, manuscrisul va zace cu foile îngalbenitoare în sertare.

Iar guvernele vor cheltui mai departe milioane, pentru întreținerea amatorilor de șampanie, teatre, cabarete și suprete; care au glorioasă sarcina de a ne scoate în ochii streinătății, albi și nevinovați, pruncii noui născuți.

Nu se citește?... E un refren ce se repetă stăruitor de cativa timp. După unele ziare și reviste trecem printr-o criză de intineric, nu se ivesc centuri, puștii nu mai e curios să alie nimic, revistele se decolorează în viirnele chiocurilor și carme se prafuesc în ranurile literarilor. Ne întrebăm de unde acest pesimism? Nu se citesc unele reviste anume cari; — explicația e în altă parte de că indiferența lectorului.

Destul să comparăm cate-va cifre. Semanatorul, în 1900, epoca sa cea mai vie, numara după înșiră marturisirea a lui N. Iorga 300 abonați și alți trei sau patru sute de lectori cu numărul. Și era o revistă ce a însemnat un curent în literatura românească. Găsim pe de altă parte, marturisirile administrației revistei *Clarie*.

Are, până la 15 Ianuarie curent, 1126 abonați și abia nouă mii lectori. E socotită cu toate acestea a treia revistă cu tiraj din Franța... Înand socoteala că directorul ei e Barousse al cărui *Le feu* a ajuns peste 350 mii exemplare, că revistă prezintă un curent cu ecou și amfiază în toată lumea, ca se bazează pe o organizație gretată pe cea sindicatului și ca cel puțin o mie de lectori sunt de peste hotarele Franței: Romania, Italia, Cehoslovacia, Spania etc, după cum adăoga tablourile administrației; — e firească și fara exagerare concluzia că se citește la noi, în salvateca țară de pe țărmul Danubului, mai mult relativ, decât în patria lui Montaigne. Într-un sa amintim publicațiile de tiraj ca *Azeburu Literar* și *Clarie*, ironizate injust de unii contrași, dar care cu toate concesie ce fac unora colaboratorilor de din și ocazionali, aduc un mare serviciu literarului, până la îndemana lectorului fara exagerate pretențiuni, un material vast și variat, adeseori enciclopedic și deci cu atât mai prețios, pentru o masă de cititori ce abia se formează într-o țară culturancească jună. Aceste două publicații, așug tiraj îndoit sau întrei, cat una din cele mai răspândite reviste franceze, și de cinci ori înzecit cât al *Semanatorului* acum șapte-sprezece ani. Însemnează aceasta că nu se citește? Căci aici ce se plâng, nu au în vedere o minoritate de lectori, cu gue-

tul subțiat, ci marea masă care formează tirajul și care firește n'are ce căuta la esoterica publicație a d-lui Ovid Densușeanu, care se numește Revista Nouă, și care într'adevăr, aceasta, nu numără mai mulți de nouă cititori. Am pomenit de revistele cu mare tiraj și alcatuite în vederea acestui scop.

Paralel cu dansule — în afară de revistele subede ce lănceze8c, nu din cauza lectorilor — celelalte publicații periodice românești, se tipăresc în șapte, 8 și 12 mii exemplare. Atât după cum știm, fără a denușa tainele administrațiilor. E aceeași dovadă că nuse citește? Când după mai puțin de un an de existență, o revistă își triplează tirajul — e o ingrăditudine să calomniem cititorul.

E drept, unele edituri se plâng, și cărțile lor mucezes de nimeni necercetate. Dar iarăși vîna trebuie căutată în nepriecerea sau ignoranța editorului, care în loc să dea la lumină, o colecție de clasici, de autori moderni selecționați, de traduceri alese, — tipăresc operele cutărui Colonel grafo-mai sau rapoartă proză a cutărui lănar ce-și oferă zafului manuscrisul gratuit.

Cititori sunt. Datoria publicațiilor și editorilor e să le pregătească suțetele și să le suție pe nesimțte gusul înca îndolnic de cetățeni ai unei țări danubiene, care acumire, sterturi de veac năcunoștea de cât caracterele chirilice și care astăzi numără înca nouăzeci la sută analiticești.

Minuni în lumea asta încep ca să se vadă.

Nu le înșirăm foarte, nici nu ne oprim la cea de la Olănești; pentru aceea s'au încăerat medicii. E vorba de o alta; acum șapte-opt ani de necrezut. Teatrele naționale din provincie, dau excedent.

Directorul Teatrului Național din Iași, poetul Mihai Cooreanu, nu știe cum să împartă mai bine excedentul acestei stațiuni, care până la 1 Aprilie s'a ridicat la suma de 700 mii lei. Cea ce înseamnă mai întâi, că o gospodărie de poet nu e întotdeauna cel mai scurt drum la faliment, și mai pe urmă, că arta nu cere întotdeauna jertfe dela Stat, ci uneori chiar constituie o afacere bănoasă, cel puțin cât un restaurant clasa I.

Nu știm ce e cu teatrul din Craiova. Cât despre cel din Cluj — să nu mai vorbim!

In sala Mozart se va deschide cu începere de la 2 April, expoziția artiștilor din Iași, *Cosmovici* și *Hette*.

Ne amintim dela o expoziție din Iași, în timpul refugiatului, căte-va acquarele și guaze ale celui dintâi, poate prea reminine, dar de o delicată artă, — și iarăși ne amintim, dintre sculpturile tanarului de-tot atunci, Hette, un semănător cu un gest ce nu se uită. S'a scris atunci că amandoi «promit». Se va vedea dacă a știut ori nu, să-și țină făgăduiele.

Nu s'au terminat încă discuțiile în jurul romanului «Batouala» scris de negrul René Maran, și premiat de academia Goncourt.

Au și început a plătisi polemicile pentru și contra laureatului; care face și surăde cu rânjet de negru, fiindcă scandalul nu înseamnă de cât un început de glorie, gloria tiraj și tirajul, — ca să ne exprimăm printr'un anacronism — monedă sunătoare.

Mai interesante de cât aceste discuții efemere, sunt observațiile obiective și ridicate deasupra senzației de o zi, pe care le face Eugène Pujarniscle în *La Grande Revue*, asupra «literaturei coloniale și dificultății sale».

Ventru majoritatea scriitorilor francezi, coloniile îndepărtate au fost un simplu prilej de literatură subiectivă și exotică; decorul fară oameni. Adică cel mai desăvârșit romanism. Pierre Loti, e tipul reprezentativ al acestei literaturi, în care autorul înconjoară globul fără a reuși să iasă din sine.

Cartea sa despre India e o lungă diatribă împotriva englezilor, fiindcă atunci când a scris-o (pe vremea războiului bur), francezii erau sureșcotați împotriva poloniei coloniale engleze. Cu o sută de ani înainte un călător mai adanc părunzător de cât amantul lui Karahu, Victor Jacquemont, a scris despre Indii o carte mult mai interesantă și asiatică, decât tanguirile lonsie.

Pentru a intra în sufletul indigen, Loti, imediat ce decarcă și cantă o luptă locală, pe care are să o cânte într'un volum. Turcia n'a văzut-o de cât prin Azyadé, Japonia prin Madame Crysanthème. Era involuă, rece, interesantă Christemă, Japonia era un popor meschin.

Credea că-l iubește «Ce Japon est bien délicieux!»... În ajunul plecării se întoarce pe neașteptate în camera ei, o găsește ciocnind cu un mic ciocanaș pișșuș pe care li daruise, Japonia e o țara stupidă, «petit, vieillot à bout de sang et à bout de sève»... Astfel, toată opera lui Loti e o magnifică marturie a nepuinței psihologice a romantismului.

Într'atât de interesant ca decorul, dacă nu mai mult, e omul. De rasa neagră, galbenă sau roșie — ei e tratat de către alii, pe un picior de interioritate, deși fiecare nație nu numai rasa reprezintă un tip psihologic aparte și bine definit. Din acest punct de vedere, des hide înăințea romancierului o rază virgină pe care ramâne numai să o exploateze. Jules Boissière, în *Les Fumeurs d'Opium*, a reușit să zugrăvească o galerie pitorească de anamii, Jean Ajaloert în *Sao Van Di*, Emile Nolly în *Hien le Mahoul* și la *Burgue Annamite* s'au coborât în această ceață psihologică nepătrunsă înca de europeni.

Kipling, de prisos să-l amintim. El reprezintă tipul scriitorului colonial, care nu ne-a adus în Europa numai descripșue de munți, de temple ruinate, de apusuri de soare și de nopți cu urlete de șacali, ci o bucată rupia din sufletul indigenilor.

Plin de emoție, ca o pioasă ofrandă e numărul revistei românești de cultură italiană, «Roma», închinat lui Gabrielle D'Annunzio, cu prilejul ultimei scrieri, «Notturmo».

Scria cu ochii bandajați, în întuneric, pe un pat îngust, pe foi în care nu încap decât un rând, — *Notturmo* este o carte de orb care s'a coborât în sine însuși, explorând doar amintirile. Toțiș o carte de lumină, fiindcă D'Annunzio vizual are nevoie de o lume plastică, ce-l urmărește și atunci când cu ochii legați se aia rupt de lumea dinafară. Cele cate-va pagini, fraged traduse, de dna A. B., o spun și cenzorului ce nu cunoaște în îniregime opera.

— Au sosit rândunelele, Sirenetta, întrând în umoră, cu un accent potolit care pare umbra unui flăcău.

Mă gândesc nu știu de ce la sunetul vocii mele de altădată, când copil ridicam capulul înțuit al fântănei și, aplecându-mă pe marginea de piatră săpată de frânghie, scoteam un țipăt spre fund, unde zăream chipul meu în apa ce scelipea.

«Am în ochi acel sunet de argint înăbușit, în care tremura ușurința adianței.

«Închideam capulul cu prevedere, pentru a sgomonul fierului să nu acopere strigătul meu ascuns. Și mi se părea ca am închis în ianțana răcoroasă și adâncă ceva viu, ca o pasăre care ar continua să zboare și să cante zbatând aripile de piatră umedă».

Ce răcoroase vin aceste imagini ale «artificialului» D'Annunzio, după rândurile dnei Papadat Bengescu, mai enigmatice decât protopile turburi ale Pythiei.

Una:

«Din tumultul ancestral al fiecărei geneze, m'am înrebat despre acel care a adus Romei drept sclave, Golconda—Syracusa—Bagdadul—Prodigiul oriental, pentru a-l înuga în nuppie definitive și generatoare, aport ireductibil, lovit de legea eternității, dacă graul este etern»!!

Alta:

«Din pulberea lor fatidică nimeni alt nu putea desprinde morbul uscat pe mumia pasiunilor toride, pentru a învenina cu el creatura și a descrie sublimul criminal aproape absolut prin durere și fatalitatea incestului traicinel!!

Dacă la aceste doua mostre adaogam înăbușitoarea repețire a cuvintelor prodigiu, prodigios prodigialitate etc.: «*prodigiul Oriental*» în prima fraza, «*prodigiul de lumină*» în a doua, «*prodigialitate firească*» a treia, «*prodigiul atmosferic*» în a patra, «generos pana la prodigialitate» în a șasea fraza, «*prodigiul de autooptica*» în a zecea, putem spune că prin pana festivă a dnei Papadat Bengescu, — D'Annunzio a fost salvatorul ca o prodigioasă prodigialitate de prodigii

Noroc, n'am avut nici odată cu informatorii străinătății.

Cine-și aduce aminte de acum vre-o optsprezece, douăzeci de ani de cenacurile Macedonski—Caion, își amintesc desigur și de geniile naționale ce erau recomandate streinătății, fie prin Mercure de France, fie prin revistele catolice și legitimiste cu care avea legături defunctul uzurpător al lui Caragiale.

Erau atunci mari poeți, Donar Munteanu, Caniilli, Mircea Demetriade, Stoenescu și alții, sau raposați sau în divors cu muza, oameni acum lășșuși, arendași ori funcționari, ce-au renunțat să asalteze parnasul.

Aceste amintiri, ni le-a provocat un articolas de informație, semnat J. St. Joachimescu (?) și publicat în «Gazette de Prague» cu data de 8 Martie. Articolul se intitulă: *La littérature roumaine d'après la guerre*, și e menit după cum titlul o spune să informeze cenii, despre scriitorii și scrierile de după război. Cuminte, autorul în înroducere amintește marii disparuși din timpul războiului: Delavrancea, Cosbuc, Viahuță, Macedonski. Când ajunge la prezent, acelaș limpede seșisare a realității se volatilizează. Și astfel dintre puținii prozatori ce scriu după război, dispăre părintele Agăroiceanu, Gala Galaction; — iar poeți reprezentativi sunt d-nii Victor Eftimiu, Vasile Militaru etc.

De fapt asemenea informații au mai mult ecou în cafenelele noastre naționale decât la Praga. Acolo s'ar fi cerut cel puțin o schemă a orientării actuale din literatură cu cât mai scurt pomelnic de scriitori.

Altfel pentru cititorul Gazetei de Praga, e perfect egal dacă deopildă succesul lui Eminescu e astăzi d. V. Militarus au d. Eftor Victimiu. Își va consuma imper-turbabil halba fără să ți-o arunce în cap, cum s'ar întâmpla într'un ceneclu național, — chiar dacă vei susține că unicul poet român e d. Radu Cosmin.

Dar să lăsăm halba la oparte: — așa se informează oare streinătatea?

În sfârșit criza cărții franceze în țările cu valuta scăzută și-a găsit deslegare. Campania începută anii trecuți de Emil Henriot, continuată de Revue Universelle, Le Monde Nouveau și acum în ultimele săptămâni de l'Opinion au scuturat inerția librărilor franceze. Findeă, fantasticile diferențe de valuta nu îngăduie cărții tipărite în Franța să treacă frontiera, singura soluție practică a fost descoperită, era simplă ca oul lui Columb; — tipărirea cărților în chiar țările unde valuta depreciată, atrage după ea efinitatea materialului și a mâinei de lucru. Începutul s'a făcut la Viena de către casa Larousse altele vor urma în Polonia — și poate în România.

Înțelegând oportunitatea unui debușeu, care înseamnă și o bună ofacere și o operă de patriotism, firma Larousse și-a asigurat utilizarea imediată a întreprinderii de editura Manz din Viena bine reputată și cu legături în toate țările centrale și din orientul Europei. A fost mai întâi o bună afecere; Viena beneficiază de o situație geografică unică este în centrul țărilor cu moneda depreciată; mâna de lucru și materia primă efină, iar editura prevăzută au un utilaj perfecționat de librărie și tipografie. Firma Manz a început tipărirea unei colecții de autori francezi contemporani. Proprietară rămâne însă casa Larousse, care a cerut atât editorilor cât și autorilor francezi să-i încredințeze o serie de lucrări caracteristice genului francez. Aceste cărți tipărite la Viena și vândute în streinate, nu pot fi trase, de cât câte 5 mii exemplare până la concurența cifrei de 30 mii. Vinderea lor e interzisă în Franța, Belgia și coloniile franceze pentru a nu concura tiparul francez în proprie patrie. Prețul vânzării fixat în coroane austriace echivalând cu aproximativ patru franci francezi. Editorul și autorul, primesc dreptul în franci, plătitibil, pentru primele 5 mii de exemplare jumătate la semnarea contractului, jumătate la punerea în vânzare, iar pentru fie care ediție ulterioară dreptul integral în ziua punerii în vânzare. Deci drepturile autorului și primul editor francez, sunt puse la adăpost de orice fluctuații valutare ori prăbușiri economice.

Douăzeci de volume s'au și pus în vânzare. Iar în prospectul celor puse în lucru, apar numele lui Paul Adam, Bourget, Émile Zola, Claudel de Cures, Donny, Hervieu, Jaloux, Le Goffic, Marguerite, Prevost Rosny, J.-J. Tharaud etetc.

Expansiunea franceză, va câștiga fără îndoială pe urma inițiativei librăriei Larousse. Dar această expansiune nu se întinde numai cu romane. Țările centrale și cele dunărene, cer cărți de știință, de drept și de medicină. Nu se mulțumesc

numai cu Marcel Prevost. Poate nici francezii nu cred că acolo mărginește genul nației. Aici, unde nu mai e vorba de tiraj, soluția nu s'a găsit încă. Se va mulțumi editura Larousse, specializată acasă la ea cu cărți didactice și enciclopedice, să editeze numai colecția de romancieri peste graniță!

Revistele subțiri, tipărite în orașe de provincie, prizărite în vraf de imprimare ce-l deșartă în fiecare dimineață factorul pe masa redacției, au de obicei o soartă îngrată. Trec la colecție ori și mai rău înainte de a fi intrat între foi cuțitului. Se tipărește atâtea la să vedem ce scrie Thibaudet, ori Souday, ori d. Nicolae Iorga, chiar și d. Lovinescu! Când și mai vezi ce scrie d. Popescu — Monteoru ori Georgescu — Galbeni, într'o revistă culeasă la Corabia sau la Turnu-Măgurele? Totuși d. Popescu-Munteoru și Georgescu Galbeni, scriu versuri, critică literatura actuală, dau orientări, polemizează și încă cum! Cu ce foc! Cu ce pasiune de literatură! Ce ertuni într'un pahar cu apă! Peste această frenezie poetico-critică, într'o bună zi cade rece nota Tipografului, entuziasmul se potolește și iată cum la Turnu-Măgurele ori aiurea înregistrăm un decedat literar mai mult, ce nu se bucură măcar de consolarea, nului neorolog. Ce de reverii spulberate, ce tristețe pe dra Z. V. și Dna X. Yl căroră li se dedicau poezii amoroase și rrviații îndiscrete!

— Ah! Triumful burgheziei fără simțire! suspină poetul Turturel.

— Tară necoaptă pentru literatură! — mușgete criticul Impetuos.

— Stupid oraș de negustori! — murmură prozatorul revistei, lăud eroica hotărâre să dea gata un roman zdrobitor în care să fixese pentru eternitate la stălpul infamiei, bruta insensibilă frumuseții. Cu încetul dușul are totuși efect. „Începe mintea să vină la loc” — și poetul, criticul și novelistul își îndreaptă gânurile spre a te îndelețniciri. Peste zece ani li găsești oameni de treabă, căutându-și și de afaceri ori candidând pe o listă laolaltă cu „infamii burghezi”. Căe unui numai, rezistă. E mai tare arșița de decât dușul. Nimic nu-l poate întoarce. Acela numai interesează, pentru acela se cuvine să foartece foile revistei provinciale, despre care nimeni nu mai vorbește odată ce-a trecut bariera orașului.

Această prea lungă introducere, nu e justificată întru nimic de revista cu titlul roșu „Gândul nostru” ce apare la Iași și despre care voiam să scriu câteva rânduri. „Provincial”, nu e de cât formatul săracuț și modest, și ornamentul tipografic luat deagata din saitarul atelierului, pentru a împodobi, inutil, coperta ce putea fi simplă. Și apoi se poate pomeni de „provincial”, când e vorba de Iași? E subțire revista ce a ajuns la numărul șapte; n'are nici o pretenție să lanseze vre'un geniu, am paria că se tipărește cu micile economii ale câtorva tineri, rupte de la spiriul cotidian și de la nota croitorului (într'unul burghez!). La căli-va tineri leșeni prin naștere ori adopție, s'au alăturat câțiva mai bătrâni, iarăși leșeni prin naștere ori adopție, cunoscuți de la „Semănătorul” și de la „Ramuri”. Pentru moment ne interesează informațiile ce ne aduce revista despre teatrul din Iași și concertele simfonice; o mișcare de artă despre care nu pomeneste nici o gazetă

ori revistă bucureșteană. Delicate traduceri din Hérédia de St. Broborescu, versuri de Em. Serghie, o scrie de istorisirii în stil cronicar de Sandu Teleajen. Ce rost or fi avânt însă podoabele tipografice în erioare, care reprezintă pe câte-un centimetru pătrat; o corabie cu 3 catarge, un echilibrat pe sămă și o moară de vânt cu patru aripi, plus accesoriile ei, Nu, dar ce zic, dacă vă spuneam că se resping noțiunile de Iași și „provincie...!”

L'ESPRIT NOUVEAU

Revue internationale illustrée de l'activité contemporaine

Paraissant le 1er de chaque mois

Arts, Lettres, Sciences, Sociologie

Littérature, Architecture, Peinture, Sculpture, Musique, Sciences Pures et Appliquées, Esthétique expérimentale, Esthétique de l'ingénieur, Urbanisme, Philosophie, Sociologie, Économique, Sciences morales et politiques, Vie moderne, Théâtre, Spectacles, Les sports, Les faits

În cele 12 numere ale primului an, *L'Esprit Nouveau* a publicat 1588 pagini, 17 ilustrații în culori, 594 ilustrații în negru și 176 hors-texte.

Al doilea an se anunță mai bogat în reproduceri și execuții artistice.

ABONNEMENTS,
29, Rue D'Astorg, PARIS

12 numéros: France 70 Francs
Étranger 80 Francs (Français)

Rivista d'Italia

Revistă lunară de literatură, artă și critică

Consiliul de directori: Ettore Ciccotti, Alfredo Galletto, Luigi Mangiagalli, Ada Negri, Ettore Romagnoli, Angela Sraffa, Gian Luca Zanetti

Abonamente în streinetate:
Un an 45 fr., un semestru 30 fr.

DIRECȚIA: Corso Venezia 40,
ADMINISTRAȚIA: Via Tre Alberghi 28 Milan.

A apărut:

ZAMOLXE

mister în trei acte
de

LUCIAN BLAGA

Editura Institutului de Arte grafice
„ARDALUL” — CLUJ

Preț 12 Lei.